

**VERZAMELDE CORRESPONDENTIE VAN
DOMINE A.W. BRONSVELD AAN AENEAS BARON MACKAY**

1862 - 1866

Archief Mackaij van Ophemert

ARA 's-Gravenhage. Inv. nr. 308

HGWBB - REEKS

BESTANDSNR.: BETU0108.COR

Historische en genealogische werkgroep voor de Betuwe en Bommelerwaard.
December 1995.

Transcriptie van een kopie inzake de verzamelde correspondentie ter beschikking gesteld
door de heer R.J. van Ooijen.

Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming van de bewerker worden vermenigvuldigd.

De bewerker is niet aansprakelijk te stellen voor mogelijke onvolkomenheden.

HGWBB

INLEIDING

Toelichting

De transcriptie omvat, in afschrift, een reeks van brieven geschreven in de jaren 1862 - 1866 door Dominé **A.W. Bronsveld**, Predikant te Ophemert, en gericht aan **Aeneas Baron Mackay**, Heer van Ophemert.

De correspondentie verhaalt de dagelijkse nieuwtjes uit de gemeente Ophemert, maar geeft ook informatie omtrent het weer, temperatuur, alsmede gegevens over het aantal slachtoffers tengevolge van een steeds weer de kop op stekende besmettelijke ziekte - de cholera.

Ook wordt uitvoerig de gang van zaken t.a.v. de beroeping van zijn opvolger in het jaar 1866 aan de orde gesteld. Als ook het functioneren van de hulponderwijzer alsmede gegevens m.b.t. het lokale verenigingsleven.

Kortom een stukje verhalende geschiedenis omtrent het reilen en zeilen van onze hervormde voorouders in een Betuws dorpje.

Genealogische waarde

Daar in de correspondentie diverse personen uit Ophemert en directe omgeving met naam en toenaam worden genoemd heeft de transcriptie ook duidelijk genealogische betekenis.

Verantwoording tevens verduidelijking

Bij het kopiëren is, in een aantal gevallen, de laatste regel van de bladzijde verloren gegaan. In weer andere gevallen was het geschrevene niet te herleiden tot herkenbare woorden.

Soms was het geluk aan de zijde van de bewerker en kon het oorspronkelijke woord uit het zinsverband worden afgeleid. In de gevallen waarin dit niet mogelijk was is het niet leesbare woord of woordgedeelte vervangen door punten.

E.e.a. is er ook de oorzaak van dat, meer in het bijzonder bij enkelvoudige vermelding, de namen van de predikanten niet altijd correct zijn weergegeven, waarvoor onze verontschuldiging.

De correspondentie is uit het midden van de vorige eeuw. E.e.a. is duidelijk merkbaar aan gebezigde uitdrukkingen, spelling en stijl. Daar dit geen enkele afbreuk doet aan de leesbaarheid van het geschrevene is de oorspronkelijke tekst onverkort en ongewijzigd overgenomen.

Ds. **A.W. Bronsveld** vermeldde in zijn brieven dikwijls alleen de eerste letter(s) van de achternaam. Bij het opstellen van de indexen zijn deze namen gecompleteerd door de ontbrekende letters tussen haakjes op te nemen.

Ophemert 20 December 1862

Hoog Welgeb. Heer: Voor een oogenblik leg ik het manuscript voor morgen ter zijde, om U geluk te wenschen en Uw huis met het voorrecht, dat U Maandag D.V. te beurt zal vallen. Oprecht verheug ik mij in den zegen, dien die dag U brengt. Vreugde sluit weemoed niet uit, ja in elke vreugde is een weemoedig element, maar zonder twijfel dankt U den Heer, die uwen eenigen zoon spaar-de en hem deed toeven in het ouderlijk huis. Ons gebed met dankzegging zal voor U worden opgezonden tot Hem, die uwen zoon zegenen moge met het beste van Zijn zegeningen!

Mag ik U verzoeken Mevrouw, Uwe echtgenoot en Jkr. **Mackaij** ook namens mijne vrouw van harte geluk te wenschen!

Ten hoogste ben ik U dankbaar voor de groote menigte boekjens en bijbels. Ik hoop er, naar Uwe aanwijzing, gebruik van te maken. U zult het mij ten goede houden, dat ik hier eindig. Ik ben ongesteld geweest, maar toch in zoo verre nu hersteld, dat ik morgen voor het eerst hoop uit te gaan en te preê-ken. Met hoogachting en heilbede.

HoogWelgeb. Heer! Uw Dienstvr. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 2 Januari 1864

Hoog WelGeboren Heer: Mijn nieuwjaarsbede voor U en de Uwen geworden u, tot mijn spijt, een dag te laat, Ze zijn er nietteminder hartelijk om. Zoo oprecht als ik het kan bid ik U Gods besten zege toe voor dit jaar over uw persoon, uw huis, uw werk. Daar rust veel op uw schouders. Als God maar meê helpt dragen, dan wordt elke last licht. Hij is zoo goed. Hij geeft U al wat U van noode is: goede moed, vast geloof, volharding. Van harte hoop ik dat de gezondheid van Mevrouw dit jaar gesterkt zal worden en haar leven ver-lengd en dat U met Mevrouw en uw eenig kind een jaar zult hebben gezegend van God in den Zoon zijner liefde. Ik dank u zeer voor uw wenschen, zoo even ontfangen.

Druk heb ik het gehad maar goed. 't Was een blij Kerst-feest. De opkomst was treffend goed, en de aandacht opmerkelijk. Algemeen hoor ik dat men zoo veel genoeg heeft gehad, en waarlijk ik mag reeds spreken van bijzondere ze-gen.

Ik ben maandag geroepen bij een meisje achter in 't veld, aan wie ik reeds iets had bespeurd. Zij is tot inkeer gekomen. Ik geloof te mogen zeggen, dat de Heer iets goeds aan hare ziel heeft gedaan. 't Heeft in de omtrek veel sen-satie gemaakt. Moge dit beginsel des nieuwen levens blijven. Ik bidde het van God!

't Oude jaar heb ik besloten met de woorden: Blijf Gij met ons, want het is bij de avond en de dag is gedaald" Mijn nieuwjaarswensch voor de gemeente, was: Vrede zij Ulieden!

U hebt wel gelijk dat een gezegend jaar voor mij eindigde. Ik sta beschaamd over al 't geluk dat mij ten deel viel, zoo vaak klaag ik mij zelf aan over ondankbaarheid, ontrouw, gebrek aan ijver. Ik beveel mij aan in uw gebeden, noodig heb ik ze.

Gelukkig zijn er thans weinig zieken. Dit spaart mij ook tijd uit. 't Huisbezoek wacht mij echter al weer spoedig, daar ik morgen over 14 dagen avondmaal hoop te vieren.

Ons kindeke groeit voorspoedig op en meer en meer erkennen wij den groo-ten zegen ons daarin geworden.

De Zondagsschool is eerste Kerstdag goed bezocht geworden. De boekjens waren zeer naar genoeg. Al de kinders konden geen plaats vinden. **van Andel** uit Tiel heeft ook nog gesproken. Te Tiel is men nog steeds in arbeid over een derde dominé. De waarschijnlijkheid van een liberale zal beroepen worden, doet velen hunne bijdragen terug houden.

Bijzonder nieuws is hier niet voorgevallen. De winter heeft streng ingezet en als hij aanhoudt voorzie ik veel ellende.

Met hartelijke groete ook mijner vrouw aan Mevrouw en Jkr. **Mackaij** noem ik mij met hoogachting en heilbede.

Hoog Welgeb. Heer! Uw Dienstvr. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 12 Januari 1864

HoogWelgeb. Heer: t' Zou niet aardig zijn in den herder indien hij niet toon-de, dat hij aan de verwijderde schapen dacht en nu en dan eens zei, dat hij voor hen bad. Vooral niet, als haar een zegen ten deel valt, zoo als, naar ik hoop, morgen U zal geschonken worden. Moge de God onzes levens nog menig keer U 't voorrecht verlenen, van uw verjaarsfeest te vieren. Ik bidde dat voor de uwen, voor onze gemeente, voor allen en alles, met wie en waarmeê U verbonden zijt. Strooie God zijn beste zegeningen voor uw voet en over uw hoofd; alleen eerst de ervaring van zijn nabijheid en genade in den zoon zijner liefde. Mag ik U verzoeken mede uit naam van mijn vrouw, Mevrouw en Jkr. **Mackaij** zeer hartelijk geluk te wenschen. Dit teken van mijn belangstelling van uw leven, moest er af. Zeer spoedig, bij meerder ruimte van tijd, hoop ik mijn kroniek te vervolgen.

Met christelijke heilbede en ongeveinsde hoogachting, verblijf ik.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstv. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 4 December 1865

HoogWelGeb. Heer: Nu is het de verwachte blijde tijding. Wij hebben een zoon gekregen. Van nacht kwam hij. Hij heeft mij eerst mijn werk laten verrichten en kwam toen met ongewonen spoed. Alles is bijzonder goed gegaan. 't Kan niet beter. De jonge blijde moeder is heel wel, en de zoon zal de verbazing opwekken van het Hemertsch publiek door zijn groote afmetingen. De Heer heeft (al wederom) gegeven en Zijn naam zij geloofd. Ik kan over iets anders nu niet schrijven. Alleen moet ik U ook namens mijn vrouw danken voor 't prettige speelgoed. Blijf verder onzer gedenken in uwe gebeden en geloof mij met hartelijke groeten aan U en de Uwen, met achting en heilb.

HoogWelG. Heer! Uw Dienstv. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 13 December 1865

HoogWelGeb. Heer: Geene tijding goede tijding. Ik hoop maar, dat U die oud-vaderlandsche spreuk te binnen zal zijn geschoten, nadat ik mijn vluchtig bericht had opgezonden van de bevalling mijner vrouw. Er was en is zoo veel te doen en te schrijven.

Alles blijft gezegend gaan. De doktor heeft verklaard, dat zelden met kraamvrouw en kind alles zoo voorspoedig voort ging. De jongen (**Louis** zal hij heeten naar mijn vrouws vader) gedraagt zich uitmuntend en ziet zonder vreesachtigheid de wereld in. God zegene hem. 't Is een heerlijk gevoel een zoon te hebben. Het drietal dochteren blijft tieren.

Ik heb nu twee zondagen de zondagsschool gehouden. De orde is hersteld. **Heiltjen** is verbaasd over den spoed, waarmeê alles weer in orde is gebracht. 't Is er nu prettig. 't Getal bezoekers is ontzettend groot. Ik schat het op ruim 100. **Formijne** heeft mij dezen morgen uw plan meegedeeld om met de kerst-boom alles weer in te richten zoo als verleden jaar. Ik zal zorgen, dat alles gereed komt. Daar is echter nog een wensch. Zoudt U met Mevrouw en Uw zoon de kerst-dagen niet hier kunnen doorbrengen. De eene avond met de kerstboom is de reis wel waard. Onze aspirant-zending komt morgen zijne eerste les bij mij nemen. Ik hoop dat zijne intellektuele vermogens zich goed ontwikkelen zullen. U kunt begrijpen wat een opspraak het geeft dat "**Dirk**" zending worden wil. Geld hebben wij nu vooreerst voor hem niet noodig. Over de vorderingen in de edele zangkunst op de J. Vereeniging heb ik mij zondag avond verblijd.

De dochter van v. **Mil** blijft erg zwak en komt nog niet van bed. Bij v. **Kuilenburg** zijn nu vier zieken, waarvan er twee (man en tweede zoon) de ergste zijn. Ik vrees dat het bij dat getal niet blijven zal. 't Is ook al moeilijk voor drie menschen. Bij vrouw **van Heun** gaat het nu weer goed. Ik deed zoo even eene avondwandeling door de Achterhoek. 's Avonds zijn allen thuis en ook wilde ik eens zien, hoe zij dan toch de avonden doorbrengen. 't Is allertreurigst. In meer dan één huis was geen licht op, maar zaten allen rondom de kagchel, hier en daar ook al zonder brood. 't Is niet erg opwekkend zulk een bezoek, voordat wij vragen: wat onderscheidt mij?

De lidmaten-katechizatie neemt toe. Verleden week waren er plaatsen te weinig. Ingesloten vindt U een afdruk van een stukje in de Boekzaal. 't Is niet in den handel. Hebt U de Magdalena gezien? 1 plaatje (...) maakt er een goede figuur. **Lamers** heeft tot mijn blijdschap 't beroep aangenomen. Ik hoop dat hij weer in de kerk zal preêken.

Verleden week overleed plotseling **Klaas van Sas** uit de Achterhoek. Hij laat eene vrouw na met vijf kinders. De sterfte hier is in den laatsten tijd overigens zeer gering.

U hartelijk dankend voor uwe hartelijke lettere en wenschen noem ik mij met vriendelijke groeten ook van de kraamvrouw aan U en de familie. Met hoogachting en heilb.

HoogWelG. Heer! Uw Dienstv. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 21 december 1865

HoogWelGeb. Heer: Nu is 't mijne beurt, om u te feliciteren. Mijn oprechte wensch is, dat uw eenige gespaard moge blijven bij leven en welstand, de eene blijven van uw geslacht en eenmaal de reus zijn van uw ouderdom. Wilt U ook Mevr. **M.** hartelijk van ons geluk wenschen? Wij deelen in het voorrecht met geheel ons hart. Hier blijft alles wel. 't Kerstfeest nadert met zijn drukte en met zijn vreugde. Komt U ook? Ik wenschte, dat ik met een duw alle bezwaren uit de weg kon ruimen. Wij zullen voor de Kerst-boom zorgen. **Koosje** van den tuinman heeft verzocht tot het feest te worden toegelaten. Ik heb beloofd het u te zullen vragen. Het spijt mij zeer, dat ik zoo vluchtig schrijven moet maar 't is Katechisatie-dag. Morgen hoop ik weêr te schrijven over de regeling van 't feest. De zieken worden niet erger. Met veel groeten van HoogWelGeb. Heer U. M. D. Hooggeb. Dien. An We. **Bronsveld.**

Ophemert 22 December 1865

HoogWelGeb. Heer: Volgens belofte een enkel woord over de aanstaande feest-viering. Eerst een woord van dank voor de toezending van Bethel, Bijb. Alma-nak en Uw brief No. 2. Mijne vrouw hoopt spoedig ook de pen op te vatten en haar eersten brief te schrijven aan Mevr.

Mackaij.

De zakjens met het geen er in moet heb ik in huis. Mijne zuster komt met jufvr. **Doedes** over en die zullen ze vullen en toemaken. Om drie uur Dingsdags komen de kinders in de school, om eerst algemeene repetitie te houden van 't gezang; om half vijf komen zij naar de Zondagsschool. Wie moeten wor-den uitgenoodigd? Verleden jaar was er de kerkenraad en 't bestuur der Naaischool, ook was er de burgermeester en de meester. Ik herinner mij waarlijk niet of er nog meerderen waren. Zou ook 't gemeentebestuur moeten worden geinviteert. Ik weet het waarlijk niet. 't Is nu maar te hoopen dat er geene spaansche (of andere) oorlogen ontstaan zoo als verleden jaar. Zoo veel mogelijk zorg ik, dat **R.** er niet in slaat met den franschen slag.

Ik eerbiedig de redenen van uw niet komen. 't Zou anders zoo aangenaam zijn geweest. Met mijne gedachten ben ik gedurig te 's Hage. Ik bid, dat dit een feestelijke heerlijke dag voor u zal zijn. Alles wat wij hebben is gave - en wat wij ontberen och - dat is toch ook van God. De lidmaten-katechisatie wordt een klein kerkjen.

Ik moet hier eindigen. Vele groeten ook van mijne vrouw aan U en Mevr. en Jkr. **M.** Hoogachtend en met chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstv. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 27 December 1865

HoogWelGeb. Heer: Ongetwijfeld wordt er een brief verwacht van den kronieken-schrijver, en niet gaarne stel ik U te leur. Ik zit te genieten, eerstens omdat ik eens een rustige morgen heb en ten tweeden omdat de herdenking van de laatsten dagen zoo aangenaam is. Ik heb zondag tweemaal en op de kerstdagen telkens éénmaal gepreekt. Zondag over: Bereidt den weg des Heeren. 1e Kerstdag over: Eere zij God! want 1e Hij heeft zijn heerlijken beloften vervuld; 2e het grootste raadsel opgelost; 3e het zwaartse offer gebracht; 4e den zekersten weg des behouds gebaad. Gister morgen over: "Wij hebben zijn ster gezien" - Zij schijnt in de naam der onkunde, der zonde, der droefheid en des doods". De eerste Kerstdag was de kerk veel te klein. Men zat op stoelen in 't gangetje tusschen de banken. 't Was, zoo als de oude rentmeester zei, een bevestigingsbeurt. Zulk een opkomst is bevredigend en opwekkend. 't Is anders in zulke dagen eene groote verantwoordelijkheid, die rust op de schouders van de dorpspredikant. Men gevoelt zich in die dagen dikwerf zoo alleen. Alles hangt van één persoon af. Is nu die ééne predikant niet opgewekt - honderden lopen gevaar er onder te lijden. Ik heb evenwel maandag morgen versocht dat men mij niet beklagen zou daar ik het niets ondragelijk vond de blijden tijding over te brengen. **Ferdinand** vloede over van blijdschap in zijn Heer en wie een gelukkige Kerstmis heeft gehad? **Jens**. Zij is tweemaal in de kerk geweest en heeft gisteravond 't feest bijgewoond in de Zondagsschool. En dat feest? 't Is heel goed afgelopen.

De kerstboom is heel gemakkelijk klaar gekomen. Zaterdag is hij geplant en met kaarsjes versierd. Mijne vrouws zuster en jufvr. **Doedes** hebben hier de Kerstdagen doorgebracht en hun vaardige vingers hebben onder leiding en met de hulp van mijn beste vrouw de zakjens gevuld en toegestrikt, en konstige knipsels vervaardigd. Gister na kerktijd zijn al die fraaiigheden met de hulp van **Rozenbeek**, **Formijne** en **Kees Verbeek**, hun oude vijand, er aan gehecht en om half vijf begon het. Er was een schitterend publiek. De bur-germeester; de meester en echtgenoot, tevens jufvr. **Lorenz** introducerend; de dominé met moeder echtgenoot en twee opgetogen logees; Do. **Brummelkamp**; **Jens**; twee freules, rijke vijandigedames, **de Hoog**; de Kerkraad, enz. Dit alles vormde de achtergrond. De kinderen vulden de geheele school, waarvan 't portaal en de ramen (aan de buitenkant) stijf bezet waren bovendien. Ik opende met gebed en 't doen zingen der Ps. 68 : 10. Daarna korte toespraak van mij, **Rozenbeek** en **Westening**. Er is allerliefst gezongen. Ik heb **R.** openlijk bedankt voor de moeite die hij zich daartoe gegeven heeft en als 't niet onbescheiden is dit te vragen, verzoek ik U vriendelijk hem een prijs te ge-ven en er werden vaarzen opgezegd; de profetiën werden doorlopen; de kersttekst gecitteerd - en toen de boom geplonderd. Er was algemeene vro-lijkheid en tevredenheid. Om 7 uur was't feest afgelopen; van onaangenaamheden heb ik nog niets vernomen. Na de afloop bezocht ik nog even (de he-dennacht gestorven) vrouw **Beruther** en hebben wij in de pastorie met **Jens**, Do.

Brummelkamp en jufvr. **Formijne** uit de Achterhoek het Kerstfeest zingende en aangenaam koutende besloten. Om half één bluschte de P. van Ophemert eerst zijn lamp. Ik was toen minder moe dan nu. Wij hebben een goed kerstfeest gehad; herhaaldelijk evenwel kwam in ons allen de gedachte op: nu moesten Mijnh. en Mevr. **Mackay** eens onverwachts komen: wat zou dat heerlijk zijn. Ik dank U voor al de liefde, die U toont voor mijne gemeente en mijne Katechizanten, die ik zoo van harte lief heb.

Ik zend U een kleine brochure. Daar ik zoo weinig exempl. heb moet ik ver-zoeken die te beschouwen als een present voor Baron en Jkr. **Mackay**, Die arme **Muurling**! Met de zieken bij **van Kuilenburg** winnen wij. Nu is echter **Wildemans**, die er gewaakt heeft aangetast. 't Is eene treurige ziekte.

Ik ben blij dat ik nu eens een niet zoo vluchtig heb geschreven. Mijne vrouw hoopt binnen eenige dagen te antwoorden. Mevr. **Clarisse** is heden morgen vertrokken.

Met vele groeten HoogWelGeb. Heer! **Mackay** Met Doogacht **Wig Bronsveld**.

Ophemert 2 Januarij 1866

HoogWelGeb. Heer: U hebt het mij met het nieuwe jaar glansrijk afgewonnen. Ik beken schuld. Maar indien ik gisteren had geschreven 't zou een meer dan vluchtig woord zijn geweest. Nu kan ik wat langer schrijven. Allereerst dank ik U en uw zoon voor uwe hartelijke woorden en wenschen die mij bemoedigd hebben. Draag ik bij (zoo als U zoo vriendelijk waart te zeggen) tot uw genot van en te Ophemert - ook mijn genot alhier zou niet weinig verminderen in-dien er niet die christelijke, vaak beschamende ondersteuning mij toekwam van 't Kasteel. Mijn beste wenschen bied ik u voor dit nieuwe jaar. Het oude woord van Hem die niet veroudert zij onze staf bij nieuwe zonden en nieuwe zorgen. De oude mensch krimpt de nieuwe neme toe; en Zijn naam worde verheerlijkt met nieuwe kracht. Er zij licht in uw hart en huis, kracht tot uw taak, blijdschap onder alles, ook als 't kruis drukt en 't hart bloedt aan oude en nieuwe wonden.

Er is voor deze gemeente veel te bidden en te wenschen. Ik gevoel mij vaak zoo gedrukt, als ik denk aan die 1000 zielen die mij zijn toevertrouwd. Er wordt zoo veel van mij geëischt op de kansel, op de katechizatie, in de huis-gezinnen, 't is zoo moeielijk getrouw te zijn. Veel meer moest ik doen. 't Kost mij vaak zoo veel moeite, om billijk mijn tijd te verdeelen tusschen mijne ge-meente, mijn huisgezin en mijne studie. Ik houd zoo veel van den laatste, en er valt tegenwoordig zoo veel te werken. Ik vind het soms jammer dat een mensch slapen moet. Ik vraag U dringend om uwe voortdurende gebeden. Zij, die hier het meest voor mij bidden moesten houden meer van oordeelen en van klagen.

't Oude jaar is met een halve orkaan ondergegaan. Toch was zondag er zulk een goede opkomst dat er banken moesten gezet worden voor de mannen. De oudejaarsavond kerk was prop-vol. Zelfs Joden en Roomschen waren er. Ik heb geprekt over: Treed met uwen knecht niet in 't gericht. Tot die bede dwong af 't vele goede dat niet genoeg gewaardeerd was, of de beproeving, die niet geheiligd was, of de toekomst die zoo duister is, of de zonden die zoo vele waren. Gister morgen heb ik voor een erg talrijk gehoor 't jaar ingewijd met: "Mijn hulp is van den Heer, die hemel en aarde gemaakt heeft". Die hulp is behoeft, is voldoende, is verkrijgbaar.

Mijn vrouw wenscht U en de Uwe hartelijk geluk. Met het oog op God gaan wij goeds moeds het nieuwe jaar in. Ons zal niets ontbreken.

De kollekte langs de huizen heeft dit jaar opgebracht f 120,55. 't Is bijzonder veel. Ik heb er van de preekstoel voor bedankt.

Hebt U al gelezen "Oud en Nieuw" van prof. **Doedes**? 't Is prachtig. Ik hoor dat vrouw **Beruther** aller akkeligst, bijna in wanhoop is gestorven. 't Is wel-licht leerzaam. Tante **Betje** op Laanzicht en de oude vrouw **van Brel** zijn zeer ziek. Twee moeilijke patiënten voor doctor en pastor. Over 't Kerstfeest hoorde ik niet eene klacht. Hier moet ik eindigen. Nogmaals dank voor uw brief. Vele groeten aan Mevr. en Jkr. **M.** Met achting en Heilbede.

HoogWelG. Heer! Uw Dienst. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 12 januarij 1866

HoogWelGeb. Heer: Op den feestelijken dag van morgen zou ik ongaarne zwij-gen. 't Zou mij spijten, indien niet een enkel woord van mij tot U kwam. Hartelijk verheug ik mij in 't groote voorrecht dat u ten deel valt. Uw leven is mij zeer lief, en ik dank God, dat het alweêr een jaar verlengd is, niet slechts om mij zelfs wil maar voor de uwen ook en voor 't vaderland en voor ons geliefd Ophemert. Nog lang worde uw jaardag gevierd. Waart U hier ik lokte stellig eene ovatie uit. Ik moet u de verzekering doen geworden, dat ik met mijn geheele hart bid voor uw heil, voor uw huis, voor uw duurzaam ge-luk. God verhoore onze bede in den naam van onze Heiland tot Hem opgezonden.

Ik dank U zeer voor uw laatste belangrijke brief. De wenken die U mij gaaft en die ik ernstig ter harte hoop te nemen, wensch ik later nog eens te be-spreken. U weet zeker, dat bij **Rem. van Mil** een zoon, **Dirk**, zeer ernstig ziek ligt aan typhus. 't Is te hopen dat God zijn leven spaart. De oude vrouw **Kuijlenburg** achter in 't veld zal, wellicht ook niet lang meer leven. Zij is 70 jaar oud. In de pastorie is alles wel. Als mijne vrouw tijdig gereed komt, schrijft zij nog.

Mag ik U verzoeken Mevr. en Jkr. **M.** hartelijk van mij geluk te wenschen?
Met hoogachting en chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 16 januarij 1866

HoogWelGeb. Heer: O kon ik U even mondeling danken voor uwen zoo hartelijken brief en voor uw beschamend blijk van belangstelling! Waarlijk uwe hartelijkheid maakt mij klein. Ik verdien niet zoo veel. Moge de liefde, die ik van U ondervind, mij ten prikkel blijven om getrouwer, ernstiger, ijveriger te wezen. - Ik ben op mijn jaardagen vaak moedeloos, ontevreden over mij zelf. God is zoo goed voor mij; hij overlaadt mij met, hij overdekt mij met zegeningen. Ik heb alles wat ik wenschen kan - maar ach, wat is mijne dank-baarheid, mijne heiligmaking gering. Ik bid U: blijf voor mij bidden.

Dit korte woord moest mij van het harte op deze dag van oodmoedige stille dankbaarheid. **Rozenbeek** stond om half 9 al voor mij, om mij te feliciteren. Vele groeten ook van mijne vrouw aan U en de familie **M.** Hoogachtend en met chr. heilbede.

Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 24 januarij 1866

HoogWelgeb. Heer: Na mijn vluchtig woord van den 16e een brief van eenigzins langer adem. Hij moge U en uwe familie in welstand geworden. In de pastorie leeft en bloeit het personeel dat het een lust is. Zondag is de zoon gedoopt. Ds. **Linerik** van Tiel preêkte. 't Was mij eene aandoenlijk blijde gebeurtenis. Nog zoo jong en al zulk eene verandwoording. Mijn vrouw en ik gevoelden den ernst der wil, maar wij hebben samen tot hem opgezien die tot heden ons zoo wonderbaar heeft geholpen. Gister vierden wij den jaardag van de huisvrouw mijner jeugd. 't Is wel een cumulatie van feesten - en zegeningen. Mevr. **Clarisse** en dochter waren over. Mijne ouders zijn ongesteld. 't Is wel zeker dat de oude vrouw **Kuijlenburg** achter in 't veld gestorven is. Zij was slechts kort ongesteld geweest. Tante **Betje** is ook weêr bekomen. Hoe meer hare boterhammetjens haar smaken, hoe minder behoefte zij schijnt te hebben aan een ernstig woord. Bij **van Mil** schijnt het gevaar geweken. Bij **van Kuijlenburg** waren zij allen hersteld en ziet nu is de doch-ter die bij **Willemsen** dient, erg ziek geworden. 't Is eene vreemde ziekte. Overigens is de gezondheid der gemeente voldoende. 't Gebrek aan werk wordt grooter. Ik sprak met eenige ..kalen over de oprichting eener vlasfabriek en het denkbeeld vindt toejuiching. Ik hoop er met U in de andere week over te kunnen spreken want ik heb een grootsch reisplan. De 31e moet ik evangelizeren te Breda; de 1e febr. een feestrede houden te Rotterdam en nu heb ik 't plan opgevat, om Dingsdag den 30e U een bezoek te brengen. Ik hoop niet dat ik U dan belet zal doen. 't Is mijn voornemen om ongeveer ten 1 of 2 ure op 't Kasteel te zijn. en 's namiddags weer naar Rotterdam te gaan. Mag ik hierop eenig bericht van U tegemoet zien? Er is al weder vrij wat te bespreken. Ik heb vernomen dat men te Utrecht mij genoemd heeft als een der Kandidaten maar ik ben er niet beroepbaar. 't Is mij niet duidelijk of mijne plaats daar wel wezen zou. Ik moet hier eindigen. 't Is heden avond kerk. Wilt U ook namens mijne vrouw Mevr. en Jkr. **Mackay** hartelijk groeten? Met hoogachting en chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 27 januarij 1866

HoogWelGeb. Heer: Uwe zoo even ontfangen letteren hebben mij doen besluiten mijn reisplan te wijzigen. Ik kom U Dingsdag niet lastig vallen, en ik begrijp, dat een diner ten uwent niet zoo geheel en al buiten Mevr. **M.** om zal gaan, dat zij zoo geheel en al vrij zou wezen, als Zijzelve dat zeker, bij een bezoek van mij, wenscht. Woensdag moet ik te Breda wezen. Donderdag te Rott. en Vrijdag roepen mij 5 paarden en de gemeente. Ik hoop het later eens beter te treffen en heb besloten vooreerst hier niet meer te spreken over mijne drokten. Ze zijn niets bij de Uwe vergeleken. Wij danken U voor uwe deelnemende wenschen. De Heer zij de sterkte van U en de Uwen.
Met hoogachting en chr. heilbede.

HoogWelgeb. Heer. Uw Dienstw. Dien.

Ophemert zondagavond (4 februari 1866)

HoogWelGeb Heer: 't Is al weêr eene week geleden sinds ik u schreef. Hoe vliegt toch de tijd. Had ik het eenigzins kunnen schikken: ik was Vrijdag nog naar de residentie gekomen, maar 't was mij niet mogelijk. Dien dag wilde ik gaarne weêr at home zijn. Ik had een heel aardig reisje. Dingsdag ging ik over Utrecht naar Rotterdam. Woensdag-morgen ging ik per boot naar Moer-dijk en per spoor naar Breda; waar ik logeerde bij een officier **van Marle** een oprecht christen en beminnelijk mensch.

's Avonds sprak ik er in 't lokaal van de Evangelizatie - ben ik wel ingelicht, dan had ik er een deputatie uit de Kerkraad van Zevenbergen onder mijn ge-hoor. 't Komt me voor, dat ik voor dat beroep, als het kwam, zou moeten be-danken. Donderdag avond heb ik te R. in de kolossale zaal van 't Nut een feestrede gehouden bij gelegenheid van 't jaarfeest der Jong. vereen. Men begrootte het getal aanwezigen op meer dan 1000. Men heeft mij goed verstaan. Onder al de feestvierenden zat - vooraan onze **Ferdinand**, die weder uitbundig genoot. Hij bracht mij Uwe groeten over, waarvoor ik U dank zeg.

Wij vierden heden 't Avondmaal. Van morgen sprak ik over: "De Meester is daar en hij roept U; vanmiddag: "Wij dan hebben altijd goeden moed". De morgen kollekte bedroeg f 15,-. Te acht ure in de morgen reed ik al op een boeren wagen naar Zennewijnen. De oude **Wouter de Bie** lag stervende en be-geerde mij te spreken. Zijn oog was reeds gebroken. Hij kende mij echter nog, en God moge 't gebed verhooren dat ik op zijne stervende lippen gelegd heb. Hij is al overleden. Wat is het leven toch ernstig!

Met de zieken gaat het hier over 't algemeen gezegend. Bij **van Mil** zijn allen 't gevaar te boven. Bij **Wildemans** beteren de patienten ook. Mijne buurvrouw **Ditje** is ook ziek. Zij wil nog al een ernstig woord hooren. Wij hebben vanmiddag ontdekt, dat onze lieve jongen een breukjen heeft gekregen. Mijn vrouw is er erg bedroefd om en ik ook, want het is een reden tot aanhoudende zorg. Wij bidden en hopen dat het spoedig genezen moge. Ook hierin zal de Heere voorzien.

Te Utrecht kon ik niet beroepen worden; ik weet niet, of ik U dat reeds schreef. De gemeente aldaar staat echter bij mij niet hoog aangeschreven. Prof. **Doedes** heeft in zijne onlangs verschenen tijdpreken er een hartig woordjen van gezegd.

Vandaag is er ook een Kerkraad hier geweest, die even geheimzinnig verdwe-nen als gekomen is. Over de werkverschaffing alhier had ik graag eens ge-sproken met u. Ook ik gruw van fabrieken; er één op te richten, was ook niet mijn plan. Ik geloof de de rentmeester **Formijne** er een goede vieu op heeft. En nu moet ik eindigen. Wil onzer blijven gedenken in uwe gebeden. Ook har-telijke groeten van ons aan U en uwen familie. Met hoogachting en chr. heil-bede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dienaar.

Ophemert 12 februarij 1866

HoogWelGeb. Heer: Er is, sinds ik u schreef weêr 't een en ander gebeurd, dat in de kroniek verdient opgeteekend en waarin U zeker belang stelt. In de pastorie gaat het goed. De jongen zal, hopen wij, volkomen herstellen. 't Is nu wel een groote angst, maar pijn heeft hij niets. 't Onaangenaamst is, dat hij drie maal s' weeks moet verbonden worden. Moeder de vrouw zorgt en bidt en zoo zijn wij goeds moeds. De typhus heeft een offer gevelt. De zoon van **Wildemans** is bezweken. Dingsdag ben ik nog bij hem geweest en heb ik goed met hem kunnen spreken. 't Zijn de laatste woorden geweest die hij gesproken heeft. Vrijdag is hij gestorven en Saturdag-avond al begraven. Die begrafenis was treurig. Niemand mocht er in huis komen, zoodat de dragers bij **de Bie**, die er naast woont. werden gewacht. 't Lijk werd gevolgd door twee broêrs, door de arme **Hanna van Gelder** en door mij. 't Geheel maakte op mij een diep treurige indruk. 't Was een goede jongen. Op de Jongelings Ver-een. waarvan hij lid was, heb ik gister avond zijner herdacht en getracht voordeel te doen ook met deze stemme Gods.

Bij **van Mil** beteren de zieken, bij **van Kuijlenburg** is een dochter nog al erg ziek, maar tot heden niet gevaarlijk.

Gister middag heb ik de Zondagsschool weer eens waargenomen. De orde liet niets te wenschen over. De Jong. Vereen. heeft groote vorderingen gemaakt in 't zingen. De heer **van Rooij** in kennelijken staat van opgewondenheid er over. Gister is de kerk weer bijzonder vol geweest. Er zijn tegenwoordig plaatsn voor mannen te weinig. Gister middag met dat gure weêr waren er ruim 160. 't Is opwekkend.

Ik ben zoo vrij U hierbij toe te zenden mijn preek van gister morgen, als eene vergoeding voor de preek over: Wij zijn Gods geslacht. Ik durf die laat-ste u niet te presenteren. Is het goed, als ik ze U bij gelegenheid eens voor lees? Ingeslotene is, geloof ik, nog al duidelijk geschreven; ik heb haar met zoo veel zegen voor mij zelf gesteld en uitgesproken en **Aart Vermijne** had "goed in de kark gezaeten". Ik hoop nu maar niet, dat U mij onbescheiden zult vinden over die vervolging met mijne preêken.

Met **Willemse** gaat het niet zoo goed, hij hoest weer geducht; de doctor vond hem teruggegaan. **Ferdinand** heeft op zijn reis uitbundig genoten en vloeit over van verhalen. Van Zoelen is nog niets uitgelekt. De Kerkraad behandelt alles in geheim comité.

Is de nieuwe Minister van Justitie katholiek? Mijne vrouw verzoekt haar hartelijke groeten te doen aan U en de Uwen. De mijne daarbij voegend, blijf ik met hoogachting en chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 21 februarij 1866

HoogWelGeb. Heer: Uwe letteren ontving ik gister te laat om er op te antwoorden. Wij kunnen tegenwoordig niets geen staat maken op de bezorging der brieven. Brieven uit Utrecht gaan nu eens eerst naar Wageningen en dan naar Bommel en zoo is er geen gelegenheid om p.o. terug te schrijven. Het spijt mij dat ik aan Uw verzoek niet kan voldoen. Maandag avond e.k. moet ik wezen te Amsterdam, van daar denk ik te gaan naar Utrecht, om den jaardag van Mevr. C. te vieren (28 febr.) terwijl ik van daar even naar U. ga, om mijne ouders te bezoeken die ik sinds Augustus niet zag. 't Is nog onzeker, of ik Zondag uit kan blijven maar in elk geval moet ik uitterlijk Maandag 5 Maart weêr thuis zijn, daar ik te Katechizeren heb met de aanstaande lidmaten. 't Is al haast wat erg, nu eene geheele week uit te gaan - maar de menschen zeggen, dat ik mag, daar ik nog al trouw op mijn post ben. De tijd heugt mij niet, dat ik een Zondag vrij ben geweest. Ik hoop dus dat U me ditmaal zult exkuséren. Een dag op 't Kamaal heeft anders voor mij veel aan-trekkelijks; ik behoef dat niet te zeggen. Hartelijk hoop ik, dat Mevr. **Mackay** bevrijdt zal wezen en blijven van pijnen. Wij verblijden ons in 't vooruitzicht dat met de Paaschdagen het kasteel bewoond zal zijn, en een langdurig ver-blijf in ons midden wordt door alle Hemertschen voor Mevr. boven alle baden heilzaam geacht. 't Aangezicht mijner vrouw is tot zijn normale proportien teruggekeerd. De jongen is ondeugend maar zeer levenslustig. Hij groeit met de dag en wordt een alleraardigst mannetje. Aan **Formijne** stelde ik de boeken ter hand die ik nog van U had. Hartelijk dank voor 't gebruik. Hij zal ze met gelegenheid U toezenden.

De annonce in 't O.V. Weekblad gold een oom van me; hij was vaders jongste broeder en heeft veel geleden. **Willemse** niets beter. De oude **van Diggelen** vermindert en zal waarschijnlijk niet lang meer leven. Met de overige zieken wordt het niet erger. Zij kosten mij echter veel tijd. Zondag-middag heb ik te Asch gepreëkt. Ik werd daar geconsulteerd door een ouderling van Zoelen. Een modern heer, die zij op 't oog hadden heeft na dit gesprek al zijn kansen verloren. Ik beval een paar goede predikanten aan, maar vrees dat zij toch eene verkeerde keus zullen doen.

De kapers op de kust schijnen niet gevaarlijk te wezen. Ik geloof niet, dat mijn manier van preëken boeren bij de eerste de beste gelegenheid 't harte ontsteelt. Ik schreeuw niet hard genoeg, en onthoud mij van geliefd teemen.

Hartelijk laat mijn vrouw U en uwe familie groeten. Niet minder doet hij het, die met hoogachting en chr. heilbede zich noemt.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 7 maart 1866

HoogWelGeb. Heer: In welstand trof ik al de mijne weder aan na eene afwezigheid van eene week. Maar welk een wolk over deze blijde ontmoeting! **Ferdinand** dood! Ik kon 't eerst niet gelooven; 't is mij nog zoo ongelooflijk. Alles herinnert aan hem. Zondagsschool, Jong. vereen. Zendings Ver. de Kerk. - Aan alles nam hij deel met dien ijver, die zoo goed deed. Hij beschouwde het als zijn zaak. Hij gevoelde er zich persoonlijk in betrokken. De uitbreiding van 's Heeren Koninkrijk ging hem even zeer ter harte, neen veel meer dan zijn beroep. Hij ijverde er voor, alsof hij er van leven moest. Dat gaf een frischheid, een vuur, een onvermoeidheid aan al wat hij deed. Ophemert zon-der hem komt mij leeg voor. Ik noemde hem wel eens mijn adjudant en trouw werd ik door hem gediend. O mijne ziel is bedroefd om zijnentwil. Zelfs de kleine **Cateautje** roept: "arme **Ferdinand**". Hoe gelukkig zal hij zijn! Welk een verschil voor die man: hier zulk een en veel verdriet - en ginds een schitterende kroon. Hoe verheerlijkt was hier 't geloof. Wie zou als hij on-bekeerd was gebleven op hem hebben willen sterven. Ik weet niet wie zijne plaats althans gedeeltelijk vervullen zal. Hij alleen deed tien-maal meer dan al de andere christenen die hier wonen, te zamen. Ik kan nu begrijpen dat U en Mevr. zijn dood beschrijven, ik heb er ook al meer dan eens om geschreid. Ik zag hem liggen in zijn laatste woning. Zoo kalm zag hij er uit. Om 3 uur wordt hij begraven. Ik zie er tegen op. Uw treffende toe-spraak zal ik voorlezen. **Vermijne** en eenige vrienden zullen meê gaan naar 't kerkhof. **Jan Peterse** heeft verzocht ook 't lijk te mogen vergezellen. Wat treffend wat hij 't laatst tegen U en Mevr. heeft gezegd. De zieken nemen toe in getal. Gevaarlijk zijn zij echter tot heden niet. 't Zal mij heel aangenaam wezen U weêr eens te kunnen spreken. Hartelijk hoop ik, dat er geene verhindering tusschen beiden komen zal. Met veel genoegen ben ik uit geweest. De jongen was in die 8 dagen gegroeid. Vrouw en dochteren zijn blozend en gezond. Wilt U ook van mijne vrouw Mevr. en Jkr. **Mackay** hartelijk groeten? Met hoogachting en chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 13 maart 1966

HoogWelGeb. Heer: Met een enkel woord en in vliegende haast meld ik U, dat op het drietal van Utrecht ook mijn naam voorkomt. Prof. **Doedes** was zoo vriendelijk mij per telegraaf hiervan kennis te geven. Ik weet niet, met wie ik er op sta. Wat ik weet, wilde ik U even melden, overtuigd van uwe deelneming. Met vele groeten van ons ook aan Mevr. en Jkr. **Mackay**, noem ik mij hoogachtend en met chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 18 maart 1866

HoogWelgeb. Heer: Met een enkel woord ('t is tusschen de twee kerken) meld ik U, dat ik zoo even het beroep heb ontvangen naar Koudekerke. Straks hoop ik het aan de gemeente bekend te maken. Wat zal het morgen wezen? De Heer beslist. Met chr. heilbede en hoogachting.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 20 maart 1866

HoogWelGeb. Heer: Misschien heeft Ds. **G** U overgeseind, maar in elk geval wil ik u even mededeelen dat ds. **Merens** te U. beroepen is. Ik had in de laatste dagen de vaste overtuiging, dat ik 't niet worden zou, en ben daarvan bij 't ontvangen der tijding zeer kalm gebleven. Ik had er zelfs niet om gebeden, want ik weet niet of het goed voor me wezen zou. Ik heb er meer dan één voorbeeld van gezien, hoe vroegtijdige promotie schade doet aan de eenvoud en de nederigheid die ik bij een predikant vooral zoo ongaarne mis. Ik weet ook niet, of ik ('t uit een zuiver menschelijk oogpunt beschouwd) verdiende, in Utrecht predikant te worden daar mijn ideaal van een stads- en akademiastads prediker zoo oneindig ver staat boven de mate mijner gaven. Met vol-komen vrede berust ik dus in mijn nederlaag.

Nu kan ik beginnen te denken over Koudekerke. Wat men noemt roeping om er heen te gaan, gevoel ik niet, maar 't is mij niet duidelijk waarop men bij een beroep af moet gaan. Ik kan er nog niets van zeggen. De gemeente alhier neemt het zeer kalm op. Ik geloof niet, dat er 10 menschen zullen komen om mij te vragen dat ik blijven zal, of mij te feliciteren. Die koelheid is een zaak waarvan ik vaak verdriet heb. Zoo veel ik kan denk ik in alles wat hier de menschen overkomt - maar naar den dominé ziet haast geen sterveling om. 't Is gebeurd, dat ik eenige dagen ongesteld was en niet uitging en 't was veel, indien één of twee personen eens kwamen zien. U begrijpt dat het geen ge-krenkte ijdelheid is, geen behoefte om gevierd te worden. Ik weet, dat zij van mij houden, en dat men algemeen 't betreuren zou als ik wegging - maar er zit een laag ijs op de harten, die nu en dan wel eens ons erg hinderen kan. Wanneer ik bedenk, hoe in vele gemeenten de dominé 't voorwerp is van allerlei attenties, dan moet ik zeggen, Hemert is niet benijdenswaardig, want een bewijs van hartelijkheid wordt door ons als een zeldzaamheid beschouwd en waarlijk ik ben niet veel eischend. Ik behoef U niet te zeggen dat ik nu van Ophemert spreek, alsof het Kasteel er niet stond. Door U ben ik verwend. Uw hartelijkheid heeft mij vaak beschaamd. Ziet daar eene uitboezeming, die ik hier aan niemand zou kunnen doen. Men zou niet begrijpen, wat ik bedoelde. Die koelheid hindert mij het eene oogenblik meer dat het andere, maar ik vrees, dat zij dezer dagen weer sterk uit zal komen.

Ik dank U zeer voor de moeite en belangstelling door U gegeven en betoond in zaake van 't beroep naar U.; evenzoo voor Uw wel-gelijkend portrait, waar ik zeer blij meê ben. Vele groeten van ons ook aan Mevr. en Jkr. **M**. Met hoogachting en chr. heil-bede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld**.

Ophemert 23 maart 1866

HoogWelGeb. Heer: Zoo even ben ik verrast geworden door een nieuw beroep, en wel als tweede predikant te Kollum in Friesland. Het traktement is er onaanzienlijk, maar het werk niet zwaar. Ook is er 't land zeer mooi. Alzoo word ik begeerd in 't Noorden en Zuiden. Ik geloof niet, dat ik één van deze twee beroepen zal aannemen, maar vind het toch om verschillende redenen aangenaam, dat ik eens beroepen ben.

Wij verlangen allen naar de overkomst van de familie **Mackay**. De Heer bren-ge U veilig hier en schenke U goede dagen in ons midden!

Met vele groeten, ook aan uwe familie noem ik mij, hoogachtend en met chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld**.

Ophemert 15 april 1866

HoogWelGeb. Heer: Een gedeelte van den stillen Zondag avond zonder ik af om U over 't één en ander uit onze mikrokosmus te schrijven. Met blijdschap vernam ik, dat u na een voorspoedige reis weêr thuis waart gekomen. Met bijzonder genoegden denk ik aan de paasch dagen terug. 't Was me zoo 'n re-den tot dankbaarheid, dat ik gelooven kon, en daarover kon spreken. Uwe te-genwoordigheid verhoogde als altijd de opgewektheid. Mijne vrouw en de kin-ders zijn erg hoestende; tot heden zijn de mazelen de pastorie voorbij ge-gaan. Ik heb veel te doen met **Rozenbeek** 't Is mijne roeping niet mij te men-gen in zijn werk als hulp-onderwijzer, maar geheel lijdelijk kan ik in deze zaak toch moeilijk zijn. Hij doet verkeerd met toe te geven aan zijn driften en de kin- vinden, indien hij ontslagen werd om het oog van die jongen van **Spaan**. Die oogen van die jongen zijn nooit goed geweest. **R.** kan hem onmogelijk zoo geslagen hebben dat de gevolgen nu nog zich vertoonen zouden. De geheele zaak is nu al 5 of 6 weken geleden. De jongen heeft gevochten en is gevallen op een lei; hij heeft ook al de mazelen gehad - en zoo is het toch niet recht het **R.** te wijten, dat het oog nog niet beter is. **Spaan** is het om geld te doen, en daarom beschuldigt hij **R.** hopende dat deze schade vergoeding geven zal. Inmiddels word de zaak drok besproken en de vijanden van **R.**, die ergerlijk ook de vijanden van t'evangelie zijn, grijpen haar aan, om hem te doen val-len. Stel U een gemeente-raad voor: **St. van Gelder, C. Verbeek, G. van Mil, A. van Beest, en Dirk Formijnen** die een personele veete met **R.** heeft, 't Zou me zoo spijten, als hij om hun van hier moest. Het doet me verdriet dat hij zoo weinig zich zelf beheerscht en verloochent; om zijnentwil wordt de goede zaak gelasterd, maar hij heeft en doet toch te veel goeds, om hem niet gaarne te behouden. Eén ding heb ik altijd met blijdschap in hem opgemerkt: hij kan bestraffing verdragen. Ik heb hem nu een paar dagen tijd gegeven, om zich te beproeven. Beloofd hij met lust op school zijn werk voort te zetten dan wil ik zien, wat ik voor hem doen kan; kan hij dit niet beloven - hij ga! - Vindt U dat ik daarin goed handel? Wij hielden heden avond bidstond, om dat zoo als u weet, de veeziekte zoo dicht bij komt. 't Was een goede opkomst en een stichtelijk uur. Van morgen heb ik gepreëkt over **Manasse**. De jongens hoorde ik nog een poosje lustig zingen. Die zoon van **van Weeldt** leert nu bij mij als Katechizeer meester. 't Zal een geducht werk wezen zoo'n jongen te vormen, maar zijn lust schijnt het waarlijk te wezen om den Heer te dienen. Dat Ds. **Merens** het beroep heeft aangenomen doet me plezier. 't Zou anders eene nieuwe spanning gegeven hebben, en ik heb er nu zoo volkomen vrede meê, dat ik Hoopt U ook de Utr. zendingsdag bij te wonen? Ik heb gezien, dat de Confessioneele Vereen. ook weêr vergaderen zal. Haar programma is nog al onbe-duidend. In de vorige weêk heb ik weer een bezoek gehad van de christen-sukkel **Verhaar** uit Tiel. Hij werd bijgestaan door een hulp-onderwijzer **Go-defroi**. De man is nog altijd zonder vooruitzichten. Hij wenscht echter een postjen te krijgen aan't Spoor, onverschillig waar en wat. Nu kwam hij vra-gen of U hem geen soort van getuigschrift zoudt willen geven, dat vertoond kan worden aan de Oud-Minister **Vrolijk**. **Verhaar** kan zeer goed schrijven, is eerlijk, enz. Als hij zulk een getuigschrift kreeg, dan was hij, zoo meend hij, gered. t'zal mij aangenaam wezen hierop Uw antwoord te vernemen. Ik heb de man aangeraden naar Amerika te gaan - maar hij rilde bij die gedachte -. Wilt U Mevr. en Jkr. **Mackay** hartelijk van ons groeten? Met hoogachting en chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer!

Ophemert 18 april 1866

HoogWelGeb. Heer: Nog eens een woord over **R.** Die zaak hinderde mij geducht. Ik kan er niet aan twifelen dat hij die jongen een slag heeft gegeven, maar ik blijf het voor onmogelijk houden dat die slag de ontsteking van dat oog ten gevolge heeft gehad. Niettemin, dat **R.** en dien jongen en zoo veel andere kinderen gelogen heeft, is verkeerd. Het mag niet. Daar zijn veel dingen die mij bijna bewegen om te zeggen: hij ga! Ik heb hem echter één ding eene voorwaarde voorgesteld: verootmoediging. Ik heb hem gezegd, dat hij schuld bekenne en biddend tot zelf verlochening zich verbinden moet tegenover den Burgm. Doet hij dat, dan wil ik mijn invloed gebruiken. Weigert hij, dan geef ik hem prijs. Wat ik kon, heb ik gedaan. Ik hoop nooit weêr zoo'n behulpsel te ontmoeten, want zijne gebreken maken, dat men zijn waarlijk goede dien-sten duur betalen moet. 't Hindert mij echter geducht dat zulke mannen als een **v. Gelder** er in juichen, want zijn gedrag in den laatsten tijd is nog zotter dan dat van **R.** Nog een ding moet ik zeggen. De gebreken van **R.** zijn erg in 't oog vallend. Ieder ziet ze. Loopen wij dan geen gevaar, om te streng te oordelen? Een ander die zich weet te beheerschen is misschien slechter dan hij. Dit niet tot wegneming, maar tot juister bepaling van zijn schuld. Ik weet nu niet wat hij doen zal. Gaat hij, dan wordt ik voorlezer, en presid. van de Jong. Vereen. Met de Burgem. en Mr. **W.** spreek ik nu niet meer over **R.** Ik geloof dat dit beter is. Tot heden blijven wij voor de uitbreiding der veeziekte bewaard. 't Spijt mij dat ik te Utr. U niet ontmoeten zal. Vele groeten van Moeder de vrouw, die met het te ... zeer wel is. Met hoogachting en chr. heilbede voor U en de Uwen.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 23 april 1866

HoogWelGeb. Heer: Niet heden maar morgen ochtend denk ik naar Utrecht te gaan. Ik woon dan toch de samenkomst bij in de Dom, de soirée bij de Heer **Grothe**, en de predikanten-verein. waar Ds. **van Pateijn** ons eens zal zeggen wat ethisch is. De zaak van **Rozenbeek** is nog altijd in Status quo. Hij heeft, op mijn aanraden, schuld bekend (schriftelijk) aan den Burgem. en gevraagd of de zaak geëindigd zou worden als hij plechtig zich tot beter gedrag ver-bond. Hierover zal de Raad nu in den loop der week beraadslagen. Me dunkt, zoo erg heeft **R.** het niet gemaakt, of na zulk eene veroodmoediging kan een pardon volgen. Erger tegenstander evenwel dan één der Raadsleden is **van Lent** die in 't geheim **R.** zo veel mogelijk benadeelt. Het spijt mij. - Gister avond kwamen vier van de beste leden der Jong. Vereen. ontzettend gedrukt mij vragen of ik er niets aan kon doen om **R.** hier te houden. Ik was verbaasd over zulk eenen hartelijkheid. Waarschijnlijk zullen zij een adres indienen bij de Raad, voor zo vele mogelijk, onderteekend, waarin zij aandringen op zijn behoud. Wat kan één mensch toch al niet te doen geven!

Onlangs sprak ik U over een jong mensch uit Harderw. die gaarne predikant zou worden maar geen middelen heeft. Hij is alle klassen van 't Gymnasium door en de rector getuigt, dat hij een knappe jongen is. Zijn vader is dood-arm. Zijn familie is rijk, maar gierig. Nu heeft hij verleden week examen gedaan te Leeuw. over den vr. der waarheid. Met 9 van de 11 stemmen is hij een beurs waardig gekeurd. Is er nu voor hem iets te

Zoudt U zoo goed willen wezen, mij eens mede te deelen, welken weg ik daar-toe heb in te slaan? 't Zou me zoo spijten, als hij nu nog een ander beroep moest kiezen.

Vrouw en kroost zijn wel. Welk een zegen, dat de mazelen ons gepasseerd zijn. De oude rentmeester is on-wel, maar niet gevaarlijk. Er zijn nog al veel zieken - en de cholera te Rotterdam! Wat al roepstemmen tegenwoordig. Wilt U van ons ook Mevr. en Jkr. **Mackay** hartelijk groeten? Met hoogachting en chr. heilbede.

Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

N.B.: Ik moet nog even gewagen dat in de zaak van **R.** Meester en Burgemeester zich zeer billijk betoonen en onpartijdig.

Ophemert 11 mei 1866

HoogWelGeb. Heer: Ik haast mij ter uwer kennis te brengen, dat ik beroepen ben geworden te Charlois. De geheele wereld heeft het eerder geweten dan ik. Van alle zijden werd mij verzekerd, in alle koeranten werd bericht, dat ik was beroepen - maar ik mocht de felicitatien niet aanvaarden; eerst gister morgen kwam het beroep. Dit is de reden dat ik U niet eer er over geschreven heb. 't Is mij niet duidelijk, wat ik in dezen heb te doen. Voor dat het beroep kwam dacht ik: bedanken. Nu ik het heb - nu kan ik dat niet meer zeggen -. De Heer moge mij voorlichten! Dit zal echter veel er aan af doen; als ik uit Ch. sterk gedrongen word om te komen of uitgenoodigd om toch niet te komen (wat men daar meestal doet) - en hier laat men mij weêr o zoo vrij - dan weet ik niet wat ik zal doen. Op t'ooogenblik hangt de schaal nog over naar O. Op uw verzoek heb ik uw reglement van de Zondagsschool geamendeerd. Over de wijzigingen, die ik voorstelde, heb ik reeds met u gesproken. Hier is alles wel. Er is anders onrust onder de menschen. De cholera begint van zoo nabij te dreigen. Eergisteren is die ziekte voor de tweede maal uitgebroken te Brakel. De Heer beware ons kinddeken. De dood doet zich al genoeg gelden. Er staan op t' oogenblik vier dooden boven aarde. Een kind van **Piet de Vree**, 't oudste, ongelukkige meisje van **Jan Doesburg** en de echtelieden **Stijnis van Zijderveld** en vrouw, die 36 uur na elkander gestorven zijn. 't Is aandoenlijk maar de ellende van al die overledenen maakte hun dood minder bitter dan hun leven. **Betje Zoer** is nog ziek maar beterende. De rentmeester hunkert weer om eens "den dijk op te gaan". Hij is taai. Wij hebben een be-zoek gehad van **Rennes** den agent der Vereen. voor 't Chr. onderwijs. Op zijn aansporing hebben we gister middag te Tiel een hulp vereeniging opgericht: Tiel en Omstreken. 't Was een zeer aangename bijeenkomst en hopen dat er veel goeds uit zal voorkomen. voor de groote goede zaak. De aanstaande ver-kiezingen zijn er ook ter sprake gebracht. Zo zijn dit jaar van meer dan ge-woon belang. Te Tiel moet, zoo als U weet, de Heer **van Lidth** aftreden. Hij is geen voorstander van 't Chr. onderwijs en daarom willen wij hem onze stem niet geven. Hij is echter hier in de omstreken nog al gezien. Als wij nu een kandidaat konden stellen tegenover hem, die 't Chr. onderwijs voorstaat en niet minder dan hij hier is geacht dan waren wij geholpen. Eén der leden vroeg, of U in aanmerking zoudt wilen komen daar hij meende dat door U, als lid van de Kamer, meer voor de groote levensvragen van ons volk zou kunnen worden gedaan dan 't U mogelijk is te doen in uwe tegenwoordige betrekking. Ik heb daar natuurlijk niet op weten te antwoorden maar als ik denk aan den ernst der tijden, aan den klimmende jaren, die een weinig minder ge-bondenheid voor U haast noodig maken, aan de mogelijkheid dat ik Oph. ver-laet en 't U dan wellicht moeilijk zou vallen zoo weinig hier te zijn - als ik dat alles overdenk, dan is er wel iets vóór te zeggen, om U kandidaat te stel-len. Ik weet niet, of ik hier soms gesproken heb over dingen, die van te tee-deren aart zijn, om door mij te worden aangevoerd - wil 't mij in dat geval vergeven, maar 't zou mij ontzachelijk veel genoeg doen voor u te mogen ijveren in dit district - en de Heer **van Lidth** zou op zijn voetstuk beven. De zaak van **Rozenbeek** is nog hangende. Ik kan er niets nieuws van mededeelen. Tot mijn groote verwondering, bijna zeide ik ergernis zag ik gister te Tiel het boekje van Dr. **Capadore Scheiders** of **Scheider** - men zegt nu: Dr. C. is uit onze kerk gegaan - en wel bezien is hij nooit lid van onze Nederl. Geref. Kerk geweest. Als ik mij niet bedrieg was hij lid der Waalsche gemeente. Doch waarom alle kerkgemeenschap opgezegd? Was dan de gemeente te Ko-rinthe ook niet verdeeld, verontreinigd, diep gezonken - en heeft **Paulus** er aan gedacht, alle gemeenschap met haar af te breken? Doch al wordt Dr. C. on den gewetens-wil tot dien stap daartoe gedrongen waarom moet het nu verteld worden urbi et orbi: "ik Dr. C. ga de kerk uit!" Is dit de weg om de kerk te verbeteren? Wat heeft de geheele kerk er meê van doen of Dr. C. nu niet meer 't avondmaal viert in onze kerk? Eén partij doet hij er groot genoeg meê: de afgescheidenen. Zij hadden te Tiel van ZWED dan ook een exemplaar van zijn treurig boekjen ontfangen, en waren er niet weinig meê ingenomen. Indien de kerk een kadaver is, dan wilde ik er mij ook niet meê inlaten. 't Spijt mij geducht dat een zoo waardig man tot dezen stap gekomen is. Veel navolging zal hij echter niet vinden. Zondag heb ik gepreekt over Zach. 8 : 1 Heb de waarheid en de vrede lief. Men kan noch de waarheid liefhebben noch den vrede; men kan wel den vrede liefhebben maar de waarheid niet; men kan een vriend der waarheid zijn en niet des vredes; men behoort beide gelijkelijk lief te hebben".

Vele groeten ook van mijn vrouw aan U en uwe familie. Hoogachtend met chr. heilbede.
Uw Dienst. Dien.

N.B.: Ik ben zoo vrij U nevengeande aanbeveling te zenden, zoo als U mij verzocht heb.

Ophemert 19 mei 1866

HoogWelGeb. Heer: 't Is mij eene teleurstelling dat U verhinderd wordt de pinksterdagen alhier door te brengen. Doch l'homme propose, Dieu dispose. Ik moet nu maar de toevlucht nemen tot pen en papier. Hartelijk dank ik U voor uwe belangrijke, uitvoerige letteren. De zaak van Charlois is nog hangende. De schaal is echter naar een andere zijde overgeslagen dan 't geval was toen ik U de laatste reis schreef. Gunstige adviezen voor Ch. heb ik ontvangen van Prof. **Doedes en Oosterzee, van Hogerzeil, Ds. Cramer** enz. De laatste heeft mij tweemaal geschreven en mij in volle gemoed de gemeente aanbevolen. Was ik niet zoo gehecht aan Oph. ik had al besloten te gaan. Ik kan er echter nog niet toekomen het woord van scheiden uit te spreken. Bij voortgezet gebed en onderzoek hoop ik toch spoedig tot een resultaat te komen. Ik vrees dat ik zal moeten gaan. De menschen hier zijn als altijd. Behalve de kerkraad heb-ben er geen 10 zich de moeite gegeven, mij eens te komen toespreken. Ik moet echter zeggen, dat ik, waar ik ook dezer dagen kom, ondubbelzinnige betuigingen van vriendschap hoor. **Willem Formijne, van Hattum, Gobel van Aalst** en dergelijke betuigen openlijk aan mij en anderen, dat zij mij gaarne hier zagen blijven mijn leven lang. O 't zou mij veel kosten van hier te gaan.

Gister morgen is na kortstondige ongesteldheid de oude schoutin overleden. De arme, goede ziel! Ik heb met haar nog kunnen bidden en een paar keeren wat kunnen spreken. Zij scheen wel behoeftig te wezen. 't Laatste alsmeê, wat zij gezegd heeft, was: "t Oog omhoog, het hart naar boven". Zij was 84 jaar oud. **Betje Zoer** betert maar blijft zwak. De afloop van 't getuigen verhoor in zake **Roos**. is U zeker bekend. De zaak is zoo kleingeestig en overdreven behandeld dat ik mijn spot haast niet inhouden kan. **Gerrit van Mil** van de ... heeft gefungeerd voor rechter-kommissaris; dingen, die haast niemand zich herinnerde, kleinigheden had hij opgespoord - en daarover liep ook al 't verhoor. De Burgem. (in vertrouwen) is in deze mij erg tegengevallen. **Roos**. heeft zich goed gedragen. Hij heeft van **Diggelen** exkuus gevraagd, zoo dat dien man 't gemoed er vol van schoot. Ook is **R.** naar **v. Lent** gegaan. Ik heb nu erg medelijden met dien jongen. Voorwaar hij heeft geboet. Hij ziet er allernaarst uit. 't Spijt me, dat U de kandidatuur voor dit district niet aanvaarden kunt. Weet U een ander, die tegenover den Heer **v. L.** gesteld kan worden? 't Is niet mijn plan mij met de politiek in te laten. Ik heb het altijd afgekeurd als predikanten zich bij verkiezingen zoo zeer op den voorgrond stelden. Ik ben voornemens mij slechts te bepalen tot het geven van inlichting, en tot het opwekken (in mijn kring en zonder ophef) van den nationalen geest. Hoe eerder ik echter van U eenige aanwijzing krijg, wie in dit district kans zou hebben, hoe liever. De voorkeur verdient iemand die hier een weinig bekend is. Van de Indische zaken heb ik weinig kennis. Voor zoo veel ik er over oordeelen kan, ben ik 't ook met de hr. **Groen** niet eens.

Wat U mij geantwoord hebt op de haastige woorden van de Dr. heb ik met aandacht gelezen en overwogen. Toch blijf ik de stap van Dr. **C.** afkeuren. De toestand van de kerk is allertreurigst. Maar is dan nu op éénmaal zoo gewor-den? Ik geloof, dat wij de krisis weldra te gemoet mogen zien. Misschien is zij er al. Ik zie naast de teekenen van diep verval, teekenen van groote vooruitgang. De modernen komen (al is het langzaam) tot de overtuiging, dat zij in de kerk niet behooren; het getal van rechtzinnige predikanten neemt toe. Langzaam maar zeker veroveren wij weêr de kerkelijke besturen. De uitvoering van art. 23 kan niet altijd, kan niet lang meer worden tegen gehouden. Dan zal over 't lot van onze kerk worden beslist. Nu met of zonder de kerk te verlaten - verlamt het werk der getrouwe" predikanten, bevordert den sekten-geest, die niet uit de Geest is, en bemoedigt de modernen, die zullen gaan droomen van een alleen heerschappij in de kerk. Na al wat Dr. **C.** ondervonden heeft van klerikale predikanten moet ik zeggen: 't verwondert mij dat hij niet vroeger tot die stap is overgegaan; thans blijft hij mij onverklaarbaar.

De jongens hopen tweeden pinksterdag met koorgezang het feest te besluiten. De tijd was te kort, om twee gezangen in te studeren. Uw zoon, die ik hier had verwacht, hoop ik binnen kort te schrijven. - Hier is alles wel -. Hartelijk hopen wij, dat Mevrouw **M.** spoedig wat sterker mag worden. Wilt U Haar HoogWelGeb. en Uw zoon van ons groeten? Met hoogachting en chr. heilbede.

Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 28 mei 1866

HoogWelGeb. Heer: Deze kan U heden avond of morgen ochtend geworden daarom telegrafeer ik niet. Het spijt me geducht dat ik u wederom teleur stel-len moet. Vooreerst moet ik het doen omdat ik in groote spanning verkeer. Woensdag moet ik beslissen of ik Ch. aanneem of bedank. Vlissingen heeft zoo goed als de toezegging gestuurd. Te Kampen waren van de 24 stemmen 21 op mij vereenigd. Gister is de kerkraad hier geweest van Oud-Alblas. Waar moet ik nu heen? Ook te Groningen kom ik in aanmerking want den eerste pinksterdag zijn er uit die plaats "hoorders" geweest. Ik weet waarlijk niet wat de Heer wil met mij. Ten tweede word ik belemmerd door een plan om in 't be-gin der volgende week met 't geheele huishouden naar Utrecht te gaan. Alles is daarop ingericht. Was ik ongehuwd, ik zou dat plan gaarne wijzigen. Nu is er zoo veel bepaald te Utrecht en te Harderwijk, dat het mij ondoenlijk is er iets aan te veranderen.

Ik behoef U niet te zeggen, dat ik met smart wederom met een refus moet aankomen, maar mijn hoofd is zoo van allerlei vervuld, ik verkeer in zulk een spanning, dat ik aan ontspanning haast niet denken kan. 't Schijnt de wil van de Heer te wezen, dat ik van hier moet, en die gedachte vult mijn oogen vaak met tranen. Ondanks de kleinachtigheid der menschen ben ik bijzonder gehecht aan de plek die mijn eerste pastorale liefde heeft, en waar de Heer mij 't leven zoo zoet heeft gemaakt.

Wilt U Uw zoon hartelijk danken voor zijn vriendelijk schrijven? Wij hoopen 1 juli allen weer hier te zien, en met de familie M. nog een rustige zomer hier door te brengen; want als ik ga, dan zal 't eerst in september zijn - ten minste als 't eenigzins kan -.

Met vele groeten van ons ook aan uwen geëerde familie, noem ik mij.

HoogWelGeb. Heer! Met hoogachting en chr. heilbede.

Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 30 mei 1866

HoogWelGeb. Heer: De gewichtige ure is gekomen. Ik heb moeten beslissen, en Charlois aangenomen. O het is met zoo veel weemoed in het hart. Maar ik heb niet kunnen weigeren. Had ik bij de twee vorige beroepen niet den minste aandrang om te gaan - toen de brief uit Ch. kwam, was er in mij een stem, die zeide: ga. Ik heb overal geïnformeerd; ik heb letterlijk verlangd naar ongunstige berichten. Maar ieder zei: neem het aan. Misschien komt Kampen nu nog of Vlissingen maar 't zal te meer een wenk zijn, dat ik naar Ch. wordt geroepen. 't Is mij zoo wonder te moede, dat ik van hier zal moeten uit dit rustig plekje, dit vrolijk huis, deze stille kamer. Ook om Uwentwil ga ik noode van hier. Zoo onuitsprekelijk veel houden wij van U en de uwen. U zijt voor ons zoo veel beter geweest dan wij verdienden. Maar 't moet - Dieu le vent. In uw engebeden houd ik mij aanbevolen en ik reken op een plaatsje in uw hart. En dat het scheiden van velen in de gemeente mij zwaar zal vallen, behoef ik niet te zeggen. En toch ik geloof, dat het goed is voor haar en mij, dat ik ga. Ieder mensch heeft zijn eenzijdigheden. Licht heeft een ander, wat ik niet heb, er ontbrak aan mij zoo veel. Als 't mogelijk was, zou ik zijn voor de keuze van een predikant. Komen er goede proponenten (met Aug.) dan zou er altijd aan één hunner gedacht kunnen worden. U zult het mij ten goede houden, dat ik eindig. Mijn hart is te vol, om veel te spreken, en ik moet nog zoo veel schrijven.

Vele groeten ook van mijn schreiend vrouwtje aan U en de Uwen.

Met hoogachting en chr. heilbede.

HoogWelgeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 1 juni 1866

HoogWelgeb. Heer: Hartelijk dank voor uwe weemoedige aangename letteren. In de volgende week hopen wij naar Utrecht te gaan, en dan kan ik tevens eens rond zien naar het gehalte der aanstaande kandidaten. Is geen hunner geschikt - dan weet ik een predikant, die in September beroepbaar wordt en waarschijnlijk Oph. wel zou aannemen.

Nu weêr alsof er van geen scheiden sprake is. **Rozenbeek** kan misschien naar Brielle gaan. Voordat ik wist wat U hem raden zoudt, heb ik hem geraden hier te blijven. Ik geloof niet dat de schoopopziener tegen hem is. Zijn bezoek van Oph. Zijn kennismaking met **v. Lent** heeft hem doen zien, welke hartstochten hier in beweging zijn. Van de boeren is niemand tegen **R. G. v. Salm** en zijn broêrs, **Spaan**, **v. Diggelen** enz. zijn nu weêr allen voor hem en verlangen dat hij blijft. **v. Gelderen** is verlegen met en schaamt zich over zijn eigen gedrag. **v. Been** en **v. Mil** zijn tegenwoordig in geen tel. Om hen behoeft hij niet te gaan. De minderen in stand zijn allen voor hem. Nu de zaak zoo ver is gekomen zou hij, naar mijn oordeel, blijven kunnen. Hij heeft veel afgeleerd met deze geschiedenis, en zal er vertrouwd ik, nog veel uit leeren.

Ik geef U deze redenen in overweging. Voorzeker ook buiten **R.** zou de Jong. Ver. blijven kunnen. Maar een geweldige knak krijgt zij door zijn heen gaan, stellig - en we zijn toch aan de middelen gebonden. Ook zou ik erg beducht zijn voor de Zondagsschool. Ik geloof dus dat **R.** voor 't openbaar onderwijs beter geschikt is geworden dan hij was en dat wij, naar den mensch gesproken, voor onze chr. werkzaamheden hem moeilijk missen kunnen.

Betje Zoer blijft zwak, ook **Jens**; de rentmeester is 't veld weer eens ingereden. Aangenaam is uw belofte dat wij te Ch. wel eens de eer zullen hebben U te zien.

Met hartelijke groeten van ons aan U en de familie **M.**

Hoogachtend en met chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienst. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 6 juni 1866

HoogWelGeb. Heer: Eergister avond werden wij verrast door uw prachtig ca-deau. 't Was mij diep beschamend. Zoo veel hartelijkheid heb ik waarlijk niet verdiend. Mijne vrouw en ik danken U en Mevr. **M.** met geheel ons hart.

De familie **Mackay** zal door ons nooit vergeten worden. Wij zullen uw naam ze-genen zoo lang wij leven. 't Is hier thans prachtig. Is't schooner omdat de gedachte voor 't laatst bij alles zich opdringt? Ik weet het niet.

In de vorige week heb ik nog eens door de tuin van 't Kasteel gewandeld. Hoe jammer, zei ik telkens, dat Mijnheer en Mevrouw niet hier zijn. 't Is er een lust hof.

't Was me zondag morgen aandoenlijk het woord van scheiden voor de ge-meente uit te spreken. Wat moet zoo'n afscheidsprek zwaar zijn. Ik heb ge-preekt over de twee laatste vs. van Rom. 8: "Gods liefde in christus 't onvervreembaar eigendom van de geloovige".

Roizenbeek heeft veel geleerd en af-geleerd. Ik durf er niet voor instaan, dat hij nooit weêr eens driftig worden zal, maar dat hij zich zal beijveren het niet weêr te worden hiervan ben ik overtuigd. Een jongen van **A. v. Beest** riep onlangs een lid der Jong. Ver. na: "Nou zullen die zondagsskoeltjes en jongens-vereenigingen wel ophouden". **Dit Verkerk** sommeerde **D.**

Formijne om 'dien kerel toch fort te jaogen". U ziet het wat hier de drijfveer is. En ik kan 't niet helpen, maar ik geloof, dat ik recht heb met **Rooz.** tegenover zulke menschen zoo lang mogelijk te handhaven. En dit te meer, omdat verreweg de meeste menschen verlangen, dat hij blijft. Zelfs **Blijdensteijn** die behoord heeft tot de klagende ouders, getuigt dat **R.** goed leert en er voor is, dat hij blijft. Als ik U de bijzonderheden mededeelde van dat verhoor voor de schoolopziener, U zoudt beurtelings la-chen en boos worden. Zoo kinderachtig, zoo kleingeestig is zelden een zaak behandeld. Ook is de geheele behandeling der zaak in strijd met art. 22 van de wet op 't lager onderwijs. Ik heb vruchteloos getracht de burgemeester hiervan te overtuigen. Naar mijn inzicht heeft de geheele raad niets met de zaak te doen. 't Is buiten zijn bevoegdheid tegen t'advies der schoolkommissie een hulp-onderwijzer te ontslaan, of te weigeren dat hij op een proeftijd zal gesteld worden. Ik vertrouw dat de Gedep. Staten de zaak in dien geest wel zullen termineren. 't Zou me zoo spijten indien die kleine heidensche fractie der **Verkerken** c.s. eindelijk nog triomfeerde.

Zondag heb ik viermaal gepreêkt. Ik heb namelijk de zondagsschool eens waargenomen en de Jong. Vereen. gepresideerd, daar **R.** uit was. Voor t'eerst waren de zoons van **van Hattum** en **Gob. van Aalst** present. 't Getal leden be-draagt nu 72. De kerkraad is van plan U te raadplegen in t' aanstaande be-roep. Ook ik ben gevraagd om advies. Met U ben ik het volkomen eens, dat alles wat naar pressie zweemt, moet vermeden worden. Men heeft mij gevraagd te Utr. eens te informeren. Morgen hopen wij te vertrekken. Uit U. schrijf ik U dan. Is er daar niet veel zaak, dan - ja is **Vliegent Hart** mijn Kandidaat. Hij staat te Overlangbroek en wordt in september beroepbaar. Gaarne zag ik hem tot mijn opvolger.

Hebt U de 2e afl. gezien van onze Bibl. voor chr. theol. en letteren? Er komt een stuk in voor van prof. **M. Cock.** Ik vertrouw dat het door U met genoegen zal gelezen worden. Ik moet hier eindigen daar ik nog wel 20 menschen moet bezoeken. Wilt U van ons Mevr. en Jkr. **M.** hartelijk groeten.

Met hoogachting en chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld** (in haast).

Ophemertt 14 juni 1866

HoogWelgeb. Heer: Eergister avond ontving ik te Utrecht 't bericht dat hier de cholera zich vertoond had. Mijn pastoraal hart drong mij toen, om mij weêr te voegen bij mijn kudde, en gister middag kwamen wij allen gezond weêr hier. Een groote zegen, al was't een teleurstelling en al kostte 't zelfverloochening een lang verbeide en gewenschte rust zoo spoedig af te breken. Ik gevoel mij echter hier geroepen en veilig. Wij bidden, dat de Heer zich over de gemeente ontfermen en deze waarschuwing doet strekken tot bekeering van velen.

Prof. **Doedes** heeft mij verzekerd, dat met Augustus minstens vier goede Kandidaten afkomen. Wij hebben dus vier kansen. Zoo even is'r raadsvergadering geweest. 't Besluit door 't hoog achtbare lichaam in zijne vorige ver-gadering genomen is door Ged. Staten vernietigd. Nu gaat dus de proeftijd in van **Rozenbeek** en zal hij kunnen blijven. Hij is voornemens morgen U te be-zoeken, om met U de vraag te bespreken of 't U welgevallig is dat hij blijft. Is dit het geval, dan bedankt hij voor Brielle en zegt: "wij blijven". Ik zou mij daar in zeer verheugen; de gemeente in 't algemeen zou 't doen. Ik geloof bepaald dat deze beproeving hem gelouterd heeft. Als ik zijn gedrag vergelijk met wat het vroeger was dan roep ik uit: "quantum mutatus".

Tot mijn spijt ben ik nu ook niet te Charlois geweest. Wel heb ik Ds. **Cramer** gesproken die mij zoo wat op de hoogte heeft gebracht. Te Utr. vernam ik dat ik te Kampen de bedoelde persoon was geweest. Ik heb er vrede meê, dat ik naar Ch. ga. Van harte hoop ik dat U en de Uwen deze letteren in welstand geworden zijn. Met vele groeten hoogachtend en met chr. heilbede, blijf ik, HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld**.

Ophemert 15 juni 1866

HoogWelGeb. Heer: Met een enkel woord moet ik U een droeve tijding mededeelen. Zoo even is de oudste dochter van **Willem de Bie** ook aan de cholera overleden. Gister avond te 8 uur was zij onwel, maar kon zij nog buiten ko-men. Van morgen om half 5 heb ik nog met haar kunnen bidden, om half 10 vond ik haar stervende. Zij was 21 jaar; een knap, flink meisje. Met paschen heb ik haar nog aangenomen. 't Is in dat gezin een vreeselijke toestand. De verslagenheid in de gemeente is groot. Ik ben blij, dat ik hier ben. De Heer ontfermd zich over ons. Zondagavond hoop ik bidstond te houden. Wij zijn al-len wel; een weinig geagiteerd, maar vertrouwend.

Met vele groeten van ons aan U en de Uwen, hoogachtend en heilbiddend.

HoogWelgeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 21 juni 1866

HoogWelGeb. Heer: Gelukkig behoef ik ditmaal geen jobs-bode te zijn. Tot he-den hebben zich geen nieuwe cholera gevallen voorgedaan. In de pastorie is klein en groot welvarend, al is er menig oogenblik van zorg en angst. Er sterven zoo veel kinders. In den omtrek begint de ziekte zich ook te vertoo-nen: Drumpt, Avezaath, Maurik, Oppijnen, Varik, Asch, enz. Wat al roepstem-men! De groote hitte van deze dag zal wellicht weér ongunstig werken - doch de Heer regeert!

Te Utr. heb ik door prof. **D.** van den Kandidaat **R.** ook bijzonder gunstige be-richten vernomen. 't Zal misschien niet gemakkelijk wezen hem naar O. te lok-ken. Bedrieg ik mij niet dan heeft hij geen fortuin. Daar hij ongetwijfeld meer dan een aanbieding zal krijgen, zou 't zeker niet overbodig wezen, het traktement alhier te brengen op 900 à 1000. Is hiertoe besloten dan zou men **R.** hierover kennis kunnen geven. Hebt U echter iets gehoord van zijn talent?

R. is niet naar Brielle geweest. 't Komt mij voor, dat in die roeping weinig providentieel is. Hij heeft in een vlaag van moedeloosheid den agent **Rennes** gevraagd. om hem te rekommanderen. Deze heeft dat bij de eerste de beste gelegenheid gedaan - en van daar 't aanbod. Ik spreek over de zaak wel eens met de Burgem. maar doe 't ongaarne. Hij gedraagt zich in deze niet naar mijn smaak; zonder hem te kontrariëren ga ik nu liever stillekens mijn eigen gang. Ik had van Tholuek gaarne U een present gezonden, maar **Campagne** is op dit punt zeer konservatief. 't Is wel vreemd dat dit werk door hem wordt uitgegeven. Hoe vindt U het boek?

't Spijt me, dat uw zoon die groote reis gaat ondernemen. Ik zal nu weinig meer van hem profiteren. Is het geen sacrifice voor Mevr. **M**? Mijne vrouw had ook willen schrijven, maar 't viertal gunt zoo weinig tijd. Haar broeder heeft ook een aanval der ziekte gehad - maar Goddank: doorstaan -

Met vele hartelijke groeten van ons aan U en Uw familie, noem ik mij, hoogachtend en heilbiddend.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 30 juni 1866

HoogWelGeb. Heer: Hartelijk dank voor uwe letteren. In de zaak van 't aan-stand beroep zal, denk ik een gewichtige koers komen. Als ik me niet be-drieg, dan zal prof. **Doedes** mijn vriend **Vlieg**. zeer sterk aanbevelen. Ik zou mij uittermate verheugen, als hij beroepen werd. Hij zou in denzelfden geest arbeiden als ik; en hij zou in meer gemoedelijken zin werkzaam wezen dan ik 't ben geweest. Hij heeft een helder hoofd, en nog meer een vroom hart. Hij dweept met Opm. heeft nog al fortuin, en zou 't stellig aannemen. Ik hoorde hem in langen tijd niet preeken maar hij heeft onlangs te U. gepreekt en uit-muntend voldaan. Hebt U van zijne vrouw iets gehoord dat U minder beviel? Ik geloof (in vertrouwen) dat zij een beetje ijdel is, niet dat zij de wereld dient, maar in haar toilet. Zij is een mooi vrouwtjen en zij weet het, vrees ik, al te goed, dat zij het is. De spiegels zijn verraderlijk. Doch deze zaak be-hoeft in de verste verte geen struikelblok te wezen voor de beroeping van haar zeer eenvoudige man.

Wat dunkt U? Zoude U de vrijheid hebben, om den kerkeraad aan te raden eens naar Overlangbroek te rijden en Ds. **V.** te gaan hooren. Naar mijn inzien is dit het beste wat gedaan kan worden. Bevalt hij aan de broeders dan zijn wij klaar, bevalt hij niet, dan kunnen wij altijd maken op de proponenten. 't Zal mij zeer aangenaam wezen te weten, wat U hiervan dunkt. Naar uw advies kan ik ook mijn konversatie inrichten met de Kerkraad. Wij blijven tot heden van verdere cholera gevallen bevrijd. Te U. is het vreeselijk.

Zondag ll. preêkte ik met groot genoegen te Geldermalsen. Bij afwezigheid van de pred. had de Kerkraad aldaar mij uitgenoodigd. Morgenmiddag hoop ik te Buren te preêken.

Aan Oph. zal ik levenslang terugdenken met innige dankbaarheid. 't Zijn er jaren geweest van enkel zegen. Ik kan 't me niet voorstellen dat ik over 10 à 11 weken van hier zal moeten. 't Doet me groot genoegen dat uw zoon ook nog eenige dagen alhier zal doorbrengen. Wij verlangen naar de overkomst der familie **M.** de leeuwen zullen ons niet afschrikken.

De moeder en de 2 x 2 zijn wel. De jonge **Louis** is anders geducht lastig, hij is bezig met tanden te krijgen terwijl de ondragelijke hitte hem in zijn kor-pulenten toestand zeer hindert. Wilt U van ons Mevr. en Jkr. **M.** hartelijk groeten? Met chr. heilbede en hoogachtend.

HoogWelgeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 9 juli 1866

HoogWelGeb. Heer: We zijn verlangend weder iets aangaande U en de Uwen te vernemen. 't Is tegenwoordig een tijd, waarin men haast iedere dag bericht zou willen ontvangen van hen, die wij lief hebben. Welke angstige dagen zijn het toch! Aan weerszijden van 't huis mijner schoonmoeder is de cholera, ge-lukkig met geen doodelijk gevolg - maar U kunt u voorstellen dat wij in spanning verkeerden. Gelukkig is Mevr. **Clarisse** noch haar dochter angstig. Zoo is hier geen vreugd onvermengd. Want er is ook reden tot blijdschap, daar mijn schoonbroeder met veel succes examen heeft gedaan en nu officier van gezondheid is. Onze zoon is nog erg lastig. Overigens zijn we wel. In de gemeente "schikt het genoeg". De dood van vrouw **de Bie** heeft mij erg ge-troffen. Akeliger sterfgeval heb ik hier niet bijgewoond. Zijt U al tot een beslissing gekomen omtrent de beroeps kwestie? Ik heb aangaande Mevr. **V.** nog eens geïnformeerd bij vrienden die haar in de laatste tijd meer hebben ontmoet dan ik. Ze getuigen niets dan goeds. Met prof. **Doedes** zult U nu spreken kunnen want, als ik me niet vergis, is hij te 's Hage. We verlangen en hopen dat deze week het Kasteel weer betrokken zal worden. Ik wed, dat het dan mooi weêr wordt. Toen ik U schreef, dat **Vlieg's** vrouw in de verste verte geen beletsel behoeft te wezen, heb ik niet gedacht aan een algemeenen regel. Ik sprak slechts van dit bijzonder geval. Met U houd ik in de pastorie van een volstrekt - homogeen ministerie. Die homogeniteit bestaat tusschen Ds. en Mevr. **Vlieg**. De posttijd noopt mij te eindigen. Met vele beleefde en hartelijke groeten van ons aan U en uwe familie, noem ik mij, hoogachtend en met chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld**.

Ophemert 10 juli 1866

HoogWelGeb. Heer: "Ik zou **Vlieg** wel willen hebben". Dit is uw resultaat in uw schrijven, dat ik zoo even ontving. Ook Mevr. **Valkis** zou 't willen. **VI.** heeft op haar een gunstige indruk gemaakt. 't Is drie jaar ruim geleden, dat hij hier gepreëkt heeft. De preek was goed maar te lang zoodat hij erg snel gesproken heeft. Zijn "lezen" is veel minder, dan vroeger. Hij wordt beroepbaar, ik meen, 6 of 9 September e.k. Daar ik de 16e afscheid denk te preëken, zou alles best uitkomen. Indien U de Kerkraad eens voorstelde hem te gaan hooren? Hoe eer dit geschied hoe beter. Ik hoop van U eens advies daarop te ontvangen. De broeders verlangen ook iets te hooren.

Wij zijn allen vrij wel. 't Uitstel uwer overkomst is licht verklaarbaar maar blijft een teleurstelling. Met vele hartelijke groeten aan U en de familie **M.**

Hoogachtend en met chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 14 Juli 1866

HoogWelGeb. Heer: Nog weinig kan ik U melden. Wat ik weet, schrijf ik. De Kerkraad is door uw advies wel **Vlieg**-gezind. Morgen zouden zij hem zeker gaan hooren, ware het niet, dat Ds. **V.** morgen bediening heeft. Ik moet toe-stemmen, dat dit een minder gunstige gelegenheid is, om een leraar te beoor-deelen. Vanavond echter is er weder een samenkomst en wat de uitslag wezen zal der beraadslaging weet ik nog niet. Ik moet zeer voorzichtig zijn, en den schijn vermijden van eenige pressie te willen uitoefenen. Kerkraden zijn op dit punt zeer kittelig. Gaat men morgen niet, ik verwacht dat men dan den 29e (22e is biddag) naar Overl. zal rijden. **van Lent** is ongemeen zwaartillend.

Ik zuchte onder de tropische warmte. 't Is een kruis om in een temperatuur van 80 graden een preek te maken. Ik ben bezig met voor de voorlaatste maal de gemeente te doorwandelen. Aandoenlijk is mij de betuiging van leedwezen over mijn vertrek bijna huis aan huis. 't Is wel jammer dat het gevoel der Hemertschen zoo diep zit, maar het is er dan toch. De "vrienden" zijn verle-den week zeer teleurgesteld geworden. Hun oude vriend Ds. **Budding** heeft te Tiel gesproken. In plaats van te genieten, hebben zij een duchtige strafpredikatie moeten hooren. Ze vinden het natuurlijk onmtzettend, dat "et ipse" zegt: geloof en nog eens geloof! De cholera begint te heerschen te Tiel en te Geldermalsen. Ik verneem dat de moderne predikanten te Tiel niet bij de lijders komen.

Ik moet hier eindigen. Met vele groeten van ons aan U en de fam. **M.**, noem ik mij hoogachtend en met chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert 17 juli 1866

HoogWelGeb. Heer: "Was ik maar buiten" zoo eindigt uw brief. Van ganscher harte stem ik in met dien wensch, want ik ben, ten opzichten van 't beroep niets op mijn gemak. Vooreerst doet het mij leed, dat de Kerkraad en vooral **Vermijne** niet openhartig met mij handelt. Saturdag avond hebben zij een bij-eenkomst gehad, van welker uitslag mij niets is gezegd. En nu zie ik uit uw brief dat **V.** u vraagt naar Ds. **Gunning** en **S. Veegers**. Dit spijt me, omdat zij mij die HH zelfs niet genoemd heeft. Ik heb nu, niet uit gekrenkte ijdelheid, maar omdat ik dit voor 't beste houd, besloten om mij tegenover den Kerkraad over niets uit te laten, of zij moeten mij 't bepaald vragen.

Mijn gevoelen blijft altijd nog, dat Ds. **Vlieg**. onze man is. En het beste wat door u en mij (dunkt me) kan gedaan worden is hun aandacht van hem niet af te leiden, maar ze gedurig hem aan te bevelen. Ik ken **R. Huet** te weinig om met de Heer **Esser** te verklaren, dat hij te veel talenten heeft, om ginds te blijven - maar zijn beroeping is een hachelijke zaak. Wanneer komt hij hier? Is hij beroepbaar? Hoe wordt hij dat? Enz. Met zulk een beroep ging wellicht een jaar voorbij. Mogen wij aan zulk een vakature de gemeente bloot stellen?

Ds. **G.** te Nichtevecht is met zegen werkzaam in de gemeente, maar maakt nooit een preek. Derhalve preekt hij slecht. Ook heeft hij van zijn broeër, zonder diens diepte.

Ds. **Seegers** te Leersum is niet beroepbaar anders was hij predikant te Groningen geworden. Het beste wat wij kunnen doen is uitvoering van uw programma. Begint de Kerkraad daarvan af te wijken dan is het eind niet te overzien. Dan komt ieder met zijn kandidaat. Zoo sprak **S. Valkis** reeds van een zekere **de Jong**, van wien **Geurtje** zoo veel gehoord had. Hij is van de orthodoxie, qui fait peur. **van Aalst** heb ik zeer bereid gevonden om **Vliegenthart** te gaan hooren, en hij is volstrekt niet tegen de genoemde proponenten.

Vermijne is niet zoo krachtig als ik dat wenschte. Een kleine opwekking van U: wees mannelijk, houd u bij de zaak zonder naar menschen te vragen, zou hem bepaald goed doen. Summa: **Vliegenthart** dient gehoord en daarna over de proponenten beslist te worden. Wijkt men dit uw zoo uitnemend voorstel af, dan voorzie ik allerlei ellende. Ik wenschte, dat u hier waart.

Gister kon ik niet schrijven, omdat ik den geheele dag uit ben geweest. Van harte hoop ik, dat U 't met de inhoud dezes eens zult zijn. Waart u hier, ik zou alles uitvoeriger kunnen expliceren maar ik hoop toch duidelijk genoeg mijn gevoelen gezegd te hebben. We zijn vrij wel, de kleine **Louis** mag zich verblijden in de comparitie van zijn twee eerste tanden maar blijft lastig. Hij medicineert. Met vele groeten van ons aan U en de fam. **Mackay**. Met hoogachting en chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld**.

Ophemert 24 juli 1866

HoogWelGeb. Heer: Met groote blijdschap heb ik vernomen dat het uw plan is Vrijdag met Mevrouw **M.** herwaarts te komen. Dat niets u verhindere en uwe reis voorspoedig zij! De dag van uw komst is altijd een dag om te vlaggen.

Mijn wantrouwen in de Kerkraad is iets verminderd. De vergadering buiten mij is niet gehouden geworden. **v. Lent** is de eenige, die niet te vertrouwen valt. Uwe tegenwoordigheid zal hem, hoop ik, imponeren. Aanstaaende Zondag avond preekt Ds. **VI.** te Tiel (zoals reeds voor lang van plan was). De kerkraad is voornemens hem dan te gaan hooren. Ik vertrouw, dat hij hun beval-len zal. **Vermijne** blijft openhartig handelen maar moet gedurig worden gesterkt. De bededag is hier stichtelijk gevierd. 's Morgens tijd preek. 's Avonds ten half 6 - gebed. Er waren veel menschen. De Kollekte bedroeg circa *f* 11,-Daar **Roosenbeek** voor eenige tijd van huis is, ben ik president der Jong. Ver. 't Is een weemoedig genot. De kleine **Louis** blijft sukkelen. Hij ziet er uit, alsof hij aan weltschmerz lijdt en is tot lachen niet te bewegen. Verontrustend is zijn toestand niet, maar erg lastig. Wij blijven gelukkig voor verdere cholera gevallen bewaard. Te Gelderm. blijft de ziekte vrij hevig heerschen. Te Tiel sterven er ook nog al. Met vele groeten van mijne vrouw aan U en uwe familie, noem ik mij. HoogWelGeb. Heer! Hoogachtend en met heilbede uw Dienstw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Ophemert Charlois 8 oktober 1866

HoogWelGeb. Heer: U ziet het aan het hoofd dezès, waar de gedachten zijn nu ik aan U schrijven ga. Ik vertrouw, dat de doorhaling mij vergeve zal worden. Hartelijk dank ik U voor uw laatsten uitvoerigen brief. Hij heeft me goed gedaan. De korrespondentie met U was mij steeds tot genot en zegen. Dat hij wordt voortgezet verblijdt mij meer dan ik zeggen kan. We zijn allen wel.

't Schijnt dat de verandering van lucht onze jongen te goede komt. Hij is zeer vrolijk en al ziet hij er nog zwak uit, hij schijnt zich veel beter te gevoelen. Het huis is nu in orde en dat geeft voor mijn vrouw een grooten rust. Wij wisten haast niet meer wat rust is. 't Leven is hier geheel anders dan te O. We hebben al meer bezoek gehad dan te O. in een geheel jaar, zoodat we nu zeer deftig kunnen beginnen met onze Contra-visites. De notabelen der gemeente zijn nagenoeg allen wareldsche menschen. Getrouw te zijn in den omgang met hen is zeer moeilijk en zal veel gebed vorderen. Beleefd zijn ze overigens zeer. Er is hier een letterkundig kransjen, waar degelijk ge-werkt wordt, thema's worden er verdedigd, voordrachten gehouden, enz.

Daarin zitten een materialist, een paar volbloed modernen, eenige "midden mannen" en nu kom ik daar als christen. Een aardige plaats en roeping.

Verleden week heb ik een begin gemaakt met de gemeente te bezoeken. Ik bezocht 150 huishoudens. Onaangename ontmoetingen had ik niet, maar ik zuchte onder de uitgebreidheid der gemeente. Zij telt 8 à 9 honderd gezinnen. De kerk valt me meê. Zij is, als ik preek, stampvol. Gister middag werd er ruim f 12,- gekollekteerd. Men kan me goed verstaan, en naar ik hoor val ik in de smaak. 't is me vreemd zoo'n talrijk gehoor (soms bij de 1000 menschen) maar 't is zeer opwekkend. Ik heb mij geplaatst aan 't hoofd der Zondagsschool die in verval was. Gister bedroeg het getal kinders al bijna het dubbele van den vorigen zondag. Er zijn lieve kinders bij. Straks heb ik mijn eerste katechizatie. Alzoo ben ik met moed aan 't werk getogen; ik gevoel me gezond en ge-sterkt en hoop, dat ik ten zegen zal zijn.

't Arme Ophemert, zoo zeg ik gedurig. Van Ds. **Taure** heb ik treurige dingen gehoord. Hij moet een slordige pastor zijn en van zijn preeken kan de gemeente al heel slecht leven. Ik behoef U niet te zeggen hoe vaak ik ginds in den geest verkeer. Een prettigen brief kreeg ik van den Burgermeester en een brief van **Heiltjen**, die mij opgetogen maakte. Wat schrijft zij goed. Ik houd toch zoo veel van haar en hoop dat zij spoedig eens een zondag hier zal komen.

Jens schreef aan mijn vrouw zoodat wij nog al iets hooren van den plaats onzer eerste liefde. Hebt U Ds. **Lamers** al ontmoet? Hij komt binnenkort hier. Ik heb ten over-vloede aan den Kerkeraad kennis gegeven van mijn bevestiging. Dat het noo-dig was geloof ik niet. Wat zal het nu stil zijn te Hemert. Ik kan me voorstellen hoe op 't oogenblik de zon schijnt op de Dreef en hoe de blaëren er vallen, stil en plechtig. De Heer moge zich over 't onvergetelijk plekje ont-fermen. 't Is een zegen dat men nu drie Zondagen achtereen 's morgens het Evangelie heeft kunnen hooren.

Dat er uit "the far west" goede berichten komen verblijdt mij zeer. God be-hoede den beminden zwerver.

Wilt U van ons Mevr. **M.** hartelijk groeten? Met heilbede en ongeveerinsde hoog-achting.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Charlois 30 oktober 1866

HoogWelGeb. Heer: Hartelijk dank voor uwe twee, mij zoo aangename brieven. In welstand zijn ze ons geworden. Het deed me plezier de "baas" eens te zien, een Hemertsche. Voor zijn doen was hij zeer opgewekt. Hij moest eens meer zoo'n reisje ondernemen.

Wat spijt het ons, dat Mevr. **Mackay** zulk een lastig accident heeft. 't Is een treurig souvenir aan Ophemert; wij hopen zeer, dat spoedig alle suites er van zullen verdwenen zijn. Wat is er toch in het leven een strijd, een moeite en worstelen! Wat zal het heerlijk wezen eenmaal te kunnen zeggen: de strijd is gestreden.

De lofspraak "achter mijn rug" is voor mij zeer vleierend. Ik hoop, dat God mij de genade verleenen zal, van voor uw zoon en voor vele jonge menschen van zijn ontwikkeling nog tot een zegen te wezen.

Het heerlijk Evangelie wordt van zoo menige kansel zoo smakeloos en geesteloos gepreekt alsof wij niet leefden in een tijd van twijfelzucht, van onvoldaanheid, zoo dat oprecht zoekenden en in onze tijd levenden wel teruggestooten of onvoldaan moeten worden. Te weinig predikanten kennen onzen tijd, en daarom kunnen zij op hem niet werken. God beware den geliefden zwerver in alle opzichten. De houding door Ds. **Lamers** aangenomen bevreemdt mij. Van ter zijde hoorde ik, dat hij in de Duitsche kerk een demonstratie ziet tegen den geref. kerk, en aan eenige onkerkelijke tendenz niet wil meê werken. Volgens uwe voorstelling is van dat bezwaar niets aan, en had hij moeten meêdoen. Ik hoop dat **Gronemeijer** zal beroepen worden, maar ik vrees. Een Kerkraad is nog onhandelbaarder dan de tweede kamer bij de jongste sa-menstelling "mijn" gebed is, dat de Heer voorzien zal. Aanvankelijk heb ik het hier wel naar mijn genoegen. Een "stil water" is het hier in lange niet. Het is er roerig, heel diep, en vol klippen. De opkomst in de kerk is ontzettend. Een uur voor tijd is alles bezet. De koster moet aante-kening houden van de bestelde plaatsen. 's Middags is het even vol als s' morgens. Zondag heb ik oogst preek gehouden. De eerste in mijn leven. 't Re-sultaat was zeer bevredigend. De kollekte, die verleden jaar *f* 65 bedroeg, bracht nu *f* 116,- op. Nooit was er zoo veel gegeven. De Zondagsschool is nog niet naar mijn zin geregeld. Er is te weinig tucht. We zijn er anders met zijn 4 of 5 werkzaam in de openbare school.

Zondagavond hebben wij een Jong. Vereen. opgericht. 't Is mij wat spoedig; ik ken mijn menschen nog te weinig maar zij lieten niet af. Daar waren 44 jongens. Ik zal tot nieuw jaar president zijn; 't gekozen bestuur is, hoor ik, heel goed. Men verwacht in de gemeente voor de rust van de zondagavond veel goeds. U bemerkt echter dat de zondag voor mij geen rustdag is. Ik ben de geheele gemeente nog niet rond geweest. Een week had ik drie geheele da-gen achtereen menschen bezocht, maar sinds ben ik wat voorzichtiger. O 't is hier zoo geheel anders dan te Ophemert. In de loop van November hoop ik U een kort bezoek te brengen. Ik verlang er zoo naar. Er zal heel wat te spre-ken zijn. Moge ik dan Mevr. volkomen hersteld ontmoeten! Mijn vrouw en dochteren zijn zeer wel. De jongen blijft sukkelende. Wij krijgen uit O. vele aangename brieven, die ons goed doen.

Met vele groeten van ons ook aan Mevr. **M.** noem ik mij met ware hoogachting en chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Charlois 2 november 1866

HoogWelGeb. Heer: Dat Ds. **J.** niet bevallen is, bevreemdt mij in zekere zin niet. Hij moet gruwelijk saai preëken. Hij is echter volstrekt niet onrechtzinnig. Hoe heerlijk zou het wezen als zij er toe kwamen Ds. **VI.** te beroepen. **Hogerzeil** heeft hem verleden week nog gehoord met zeer veel genoegen; zijn voordracht was erg meêgevallen. Wordt hij beroepen, ik zal niets onbeproefd laten, om hem tot aannemen te bewegen. Ik zal **Vermijne** ook eens schrijven.

Dank voor uwe zoo hartelijke letteren en wenken. Voor uw raad ben ik steeds dankbaar. Ik profiteer er van. Moge de heer Mevr. **M.** spoedig weêr oprichten. Ik zit in verlegenheid. Zoo even ontving ik een brief van een ouderling uit Leeuwarden, met de vraag, of ze mij beroepen mogen. Zij hadden het oog op mij, maar daar ging ik, voordat zij mij konden beroepen naar hier.

Nu beriepen zij driemaal tevergeefs een rechtzinnig predikant en wenschten te weten, of ik hun nu eenig uitzicht geven kon. Ik weet niet, wat te doen. Verleden jaar was ik te L. en voelde mij aanstonds zoo tot die plaats getrokken. Met genot dacht me, zou ik daar werken. Is het nu mijn weg hier te blijven vooreerst, of heeft de Heer mij over Charlois daar willen brengen? Ik behoef eerst in voorjaar te gaan. Waarlijk 't is moeielijk. Er komt bij, dat ik genoemd word als opvolger van Ds. **Jas.**

Mijn vrouw is op 't oogenblik te Utrecht (ook al een plaats, waar ik in aan-merking kom). Met niemand kan ik hier nog raadplegen. Wat dunkt U?

Ik moet hier eindigen.

Groeten en heilbede aan mevr. **M.** Met ware hoogachting en de beste wenschen blijf ik.

HoogWelGeb. Heer Uw Dw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

N.B.: Ch. is van 't veer slechts 20 minuten verwijderd. Men kan er rijtuig bekomen. Wilt U ons bezoeken, heb dan de goedheid ons even te waarschuwen.

Charlois 8 november 1866

HoogWelgeb. Heer: Ten hoogste ben ik U dankbaar voor uwe hartelijke en uit-voerige adviezen in zake 't beroep naar Leeuw. Ik moest maandag beslissen -en heb verzocht mij niet te beroepen, daar ik het niet zou kunnen aannemen. 't Heeft mij wel wat gekost, maar ik vond geen vrijheid Ch. nu reeds te ver-laten. 't Zou geen houding hebben. Mijn vriend **Hogerzeil** dacht er ook zoo over. 't Spijt me dat Leeuw. vergeefs komt - moge de Heer het goed maken. Maar als u eens de volle kerken hier zaagt - dan zoudt u met me zeggen, 't zou hard zijn, nu reeds van heengaan te spreken. Ook is hier ontzettend veel te doen. Dus voorlopig blijven.

Dat Ds. **VI.** beroepen is verblijdt mij. 't Is in elk geval voor hem een rehabilitatie, en Oph. heeft op 't oogenblik kans weer een goeden leeraar te krijgen. Maar ik vrees. Ik schreef dadelijk en kreeg van morgen van hem antwoord. Hij vindt de gedachte van "niet begeerd" te zijn zeer onaangenaam. **Sanders** heeft het beroep niet willen onderteekenen. De Kerkeraad deed bij 't beroep niet één woord. Alleen **van Diggelen** heeft geschreven. Ik verzocht de Burgermeester Ds. **VI.** te dringen tot aannemen, maar hij schijnt er geen zin te hebben en vraagt, of ik het voor hem wil doen. Le coeur ne se laisse pas commander - maar zou de stemming niet een weinig opgewekt kunnen worden? Als u den Kerkeraad en de Burgemeester ook eens verzocht om Ds. **V.** te schrijven? Ik kan me anders wel begrijpen, dat Ds. **V.** voor zoo veel de wind en koude terug huivert.

Mijn kandidatuur te 's Hage, ik ben het met U eens, moet uit den boezem van de Kerkeraad komen, zal er kans op slagen zijn. Een afwachtende houding is dus, dunkt me, de beste. O, ik kan U niet zeggen, hoe uw deelnemende lette-ren mij tot nut en zegen zijn. Van heden tot Vrijdag heb ik een zonderlinge roeping. Men wenscht hier al jaren lang een nieuwe kerk te bouwen maar kon nooit geld krijgen, althans niet genoeg. Nu blijkt de behoefte toch zoo groot te zijn, dat men 't weer beproeven zal. De Kerkv. hebben mij verzocht met hen rond te gaan bij de gegoede ingezetenen, om hen op de beurs te kloppen daar zij bemerken dat ik hier toe een niet geheel ongeschikt instrument ben. 'tIs een bedel-reis van drie dagen. Ik ben ontzettend benieuwd naar de afloop.

Deze omstandigheid en mijn repliek aan Ds. **VI.** dwingen mij hier te eindigen. Mijn vrouw is met **Cat.** behouden uit Utr. teruggekeerd. Op 't oogenblik lo-geert hier mijn Moeder; **Heiltje** komt Saturdag hier, wat ik heel prettig vind. Hartelijk hoop ik, dat Mevr. **Mackay** hersteld zal zijn.

Met vele groeten van ons ook aan Mevr. noem ik mij met hoogachting en chr. heilbede.

HoogWelgeb. Heer! Uw Dw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Charlois 14 november 1866

HoogWelGeb. Heer: Gaarne geef ik mijn instemming tot het overnemen van het bewuste citaat. De brief is uw eigendom. Ik heb slechts één voorwaarde: een present exemplaar van den brief.

Onder 't stukje in de marge staat zeer te onpas: Charlois. de redakteur of uitgever heeft het er onder geplaatst. De roode **Mie** is roode **Teun**, alias: wed. **van Dam** te Ophemert.

Wij hebben met groot genoegen **Heiltje** hier gehad. Gister is zij weer vertrokken. 't was aardig haar blijdschap te zien. Wij hebben over Oph. heel wat afgepraat. 't Is een goede **Heiltje**. Zij vond het hier heel mooi; maar zij had één gemoeds bezwaar. Wij waren 's avonds bij den hoofd-onderwijzer en dronken er een glaasje wijn. En nu vreesd **Heiltje**, dat het voor mijn vleesch hier te goed zou wezen en dat ik om den wijn Oph. vergeten zou. Ik heb haar gerust gesteld met de verzekering, dat ik te Oph. meer wijn dronk dan hier. Voor een Hemertsche heeft de hartelijkheid en het leeraar lievende dezer ge-meente noodzakelijk iets bedenkelijks.

Te ontkennen valt het evenwel niet dat er in de bijzondere voorkomendheid der menschen eenig gevaar is gelegen voor zelfstandigheid en getrouwheid. Ik heb hier veel nodig, om staande te blijven. En daarom doet het mij goed te weten, dat ik in uw gebeden niet vergeten word. Moge de Heer mij bewaren bij de eenvoudigheid en mij aangorden met vrijmoedigheid. Wat ik hier tot heden heb gemist is rust, gelegenheid om eens adem te halen. En daaraan heeft ook de innerlijke mensch behoefte. 't Was tot heden uitgaan of bezoek bij ons, altijd spreken of wandelen. Dat put uit. Omdat ik vanvond preëken moet, ben ik heden morgen op mijn kamer, en het doet mij bepaald goed.

Overigens heb ik hier tot heden veel stof tot dankbaarheid. In de vorige week ben ik met de Kerkvoogden de gemeente rondgeweest, om geld los te krijgen voor de nieuwe kerk. In drie dagen tijds was het er. Men is er zelf verbaasd over, daar men er al jaren lang vergeefs alles toe beproefd had.

De Jongelings Vereen. is gekonstitueerd met 64 leden. De eerste vergadering was heel goed. Met blijdschap vernam ik, dat de natuurkundige lezingen van den Heer **v. Waveren** nog al opgang maken. 't Komt mij echter minder wenschelijk voor, dat zij ook door meisjes worden bijgewoond. Dat geeft aanleiding tot verkeerde dingen. **Heiltje** betreurde het ook.

van **Willemsen** kreeg ik een lofrede op **Roozenbeek** - mirabile dictu -. Ds. **VI**. heb ik ten tweede male geschreven. Ik vrees, dat hij bedanken zal, maar ik hoop nog, dat ik hem overtuigd zal hebben van het weinig christelkijke zij-ner bezwaren. Twee dingen hoop ik: dat Mevr. **Mackay** hersteld zal zijn en dat er steeds goede berichten uit de 'nieuwe wereld' komen.

Met vele groeten van ons, noem ik mij met hoogachting en heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Charlois 19 november 1866

HoogWelGeb. Heer: Ds. V. schreef ik ten derde male en zette hem alles nog eens uit elkander. Ik hoop en bid, dat het goed zal werken.

Ik wist waarlijk niet, waar mijn verslag was. Omdat zulke stukjens mij zoo gemakkeijhk uit de pen rollen, hecht ik er zoo weinig waarde aan.

Tot mijn blijdschap vond ik het en heb ik 't genoeg het U hiernevens toe te zenden. Ik kan me begrijpen, dat het U vreemd moet zijn geweest de pas-torie ledig te vinden. Alles gaat zoo voorbij. Van den Burg. kreeg ik van morgen een langen hartelijken brief vol van eigenaardige filozofie. Met groot leedwezen vernam ik, dat het met Mevr. M. nog niet vooruit gaat. Moge God ons gebed verhooren. Hij echter weet, wat goed voor ons is. Wij zijn wel. De drokten blijven echter zeer vele. Wilt U mij daarom ten goede houden, dat ik ditmaal met veel groeten aan U en Mevr. eindig, terwijl ik mij met hoogachting en chr. heilbede noem.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Charlois 26 november 1866

HoogWelGeb. Heer: Met groote droefheid vernam ik gister van U en van Ds. **VI.** zelf het treurig bericht, dat hij voor Oph. heeft bedankt. 't Heeft aan U noch aan mij gelegen; wij deden wat wij konden. Fiat voluntas! Bedenk ik, dat wij dezen toestand naar den mensch gesproken te wijten hebben aan de eigenzinnigheid van **v. Lent**, dan word ik boos. Maar 't is beter geen boosheid te mengen in onze droefheid, opdat ons gebed niet verhinderd worde. Diep me-delijden heb ik met den verlaten gemeente, maar ik verwacht en bid, dat de Heer haar niet voor altijd begeben zal. Daar is een oogenblik in zijn toorn, - een leven in zijn goedgunstigheid.

Wat nu? 't Is een moeilijke vraag. Ik moet mij er nog eens op bedenken. Gis-ter schoot mij te binnen, dat Ds. **Looijen** van Wissekerke misschien zou willen. Zijn ouders wonen te Nijmegen en Wiss. is niet groot.

Ds. **van der Linde** te Berkel is een ultra, Ds. **Huttink** zou natuurlijk niet komen, ook vind ik hem zoo bijzonder recommendabel niet. 't Is een heel moeilijk geval. Ik denk er over Zondag e.k. te Oph. te preeken, maar ik zie er nu tegen op. De plaats, die "verlaten is en welker wegen treuren" te bezoeken. 't Zou mij pijnlijk aandoen haar te zien als een weduwe. Maar de gedachte dat velen er naar verlangen mij eens te zien en te hooren, zal mij misschien, als ik hier mijn beurt vervuld kan krijgen, toch doen besluiten te gaan. Ik zal mij nog eens goed bedenken of ik een geschikte persoon uitvinden kan. Zeer verlangend ben ik naar de brief van de inwoner van Ophemert. Is Mevr. **Mackay** herstellende? Ik hoop het. En hoe gaat het met den beminden Argonaut in Amerika? Hier is alles wel. **Louis** is zoo goed als genezen. De lucht schijnt hem goed te doen.

Ga ik niet naar Oph. dan kom ik D.V. de volgende week in den Haag.

Met vele groeten van ons ook aan Mevr. **M.** noem ik mij met hoogachting en chr. heilbede.

HoogWelgeb. Heer! Uw Dw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Charlois 28 november 1866

HoogWelGeb. Heer: Een treurige bladzijde uit de geschiedenis der Jong. Ver.; geen vereerend getuigenis voor de twee zuilen. 't Spijt me meer dan ik zeg-gen kan. O, die oude **Adam** 't Is wellicht nu maar gelukkig, dat **v. W.** er uit is; dan kan **R.** alleen heerschen - en wel gezien is een monarchale regeringsvorm nog zoo kwaad niet. Ik geloof niet, dat ik dezen opstand zou voorkomen hebben, al was ik tegenwoordig geweest. Eerlijk moet ik erkennen, dat de herhaling voor de 1000e maal van "den Pelgrim" mij ook vervelen zou, alhoe-wel 't toch geen reden mag wezen van zoo veel troebelen te veroorzaken.

Rozenbeek is een paus, en men moet veel van hem verduuren; 't valt niet altijd gemakkelijk, moge de Heer de pogingen van den Booze verijdelen! Wat is het toch treurig dat tegenwoordig die verdeeldheid overal heerscht. En wat Jong. Vereen. aangaat, als zij niet klein gehouden worden, worden de jongens er bijna allen ondragelijk hoogmoedig. Ik kan me voorstellen dat deze ge-schiedenis U leed doet. De Heer ontferme zich!

Gister werd ik verrast door een bezoek van **A. Vermijne**, wat mij veel genoegen deed. Ik heb hem Ds. **Romein** ook sterk aangeraden. Al wat ik van hem hoor is goed.

Heb ik 't wel begrepen, dat Uw zoon nog dit jaar terug kan wezen? Mijn reis-je baar O. is uitgesteld. Ik vind het voor mijn gevoel niet aangenaam de ge-meente op 't oogenblik te ontmoeten. Gister avond had ik Ds. **Brummelkamp** onder mijn gehoor, en vannacht onder mijn dak. Hier blijft alles wel.

God herstelle spoedig Mevr. **M.** Met vele groeten van ons ook aan Mevrouw blijf ik, hoogachtend en met heilbede.

Uw HWGeb. Dw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Charlois 5 december 1866

HoogWelGeb. Heer: Het gedrag van den Kerkraad is vreemd. Ik meende echter, volgens **Vermijne** dat men genegen was Ds. **Romein** te gaan hooren. Of dit plan Zondag volbracht is, weet ik niet. Met den Kandidaat **Stubli** heb ik nog Kol-lege gehouden. Gesproken heb ik hem nimmer. Hij leefde zeer geïsoleerd, en zag er altijd opzigtelijk vuil uit. Hierom was hij vermaard - maar hiermee is natuurlijk niets gezegd van zijn innerlijke mensch, vooral niet over wat hij op 't oogenblik is. Ik weet er letterlijk niets van. Als prof. **D.** hem aanbeveelt zou hij altijd kunnen uitgenoodigd worden. Hebt u over Ds. **Looijen** nog eens nagedacht? 't Spijt mij zeer dat Mevr. **M.** zoo lijdende blijft. Moge deze beproeving hoe smartelijk ook, blijken bestemd te zijn om een zegen te wezen. Hier is alles wel. Gister was **Louis** één jaar oud. Wij waren dankbaar, dat wij hem hadden behouden. 't Is hier meer dan drok. In de volgende week hoop ik mij een uitstapje te veroorloven, en wel naar de trouwplechtigheid van prof. **D.** en Mama. 't Is mij niet mogelijk meer te schrijven. Vergeef me dus, dat ik hier afbreek. Met vele groeten en de beste wenschen voor Mevr. **M.** noem ik mij met hoog-achting en chr. heilbede.

HoogWelGeb. Heer! Uw Dw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Charlois 15 december 1866

HoogWelGeb. Heer: Eergister is Mevr. **Clarisse** getrouwd, en ik ben bij die plechtigheid tegenwoordig geweest, na vooraf mijn ouders bezocht te hebben. Die bewegelijkheid is oorzaak, dat ik U niet eerder heb geschreven. Ten zeerste dank ik U voor de spoedige kennisgeving, dat Ds. **R.** beroepen was. Dadelijk schreef ik hem. Op zijne schriftelijk aan mij gerichte vragen heb ik hem schriftelijk en uitvoerig geantwoord, toen ons plan om elkander te spreken verijdeld was geworden. Ik behoef U niet te zeggen, dat ik met kracht mijn oude gemeente hem heb aanbevolen. Ik hoor dat hij er ernstig over denkt Oph. aan te nemen.

Daartoe neige de Heer zijn hart.

Ik dank U zeer voor de toezending van Brief No. III. Welwillender geschiedschrijver van mijn geringen arbeid kan ik niet verlangen.

Gert - oom dood! 't Bericht maakte op mij een pijnlijke indruk. Zelden zag ik nietiger mensch. Toch zal het vreemd zijn, die figurant niet meer te zien. Ach! Waar zal zijn ziel wezen?

Deze dag is voor mij zeer drok en aandoenlijk geweest. Ik werd ontboden bij mijn vriend **Hogerzeil** te Rott. die ziek is en wiens toestand bekommering begint te verwekken. Op mijn gebied teruggekeerd bezocht ik een vrouw, die aan verval van krachten lijdt en niet lang meer leven zal. Tehuis komend vond ik een boodschap, om dadelijk bij een vrouw te komen, die aan keelontsteking lijdt. Mijn diner moest wachten en ik vond de vrouw zeer bedenkelijk. Zij had, zoo zeide zij, midden in de wereld geleefd en was bang voor den dood. Ik wees haar op den Heer. 't Was nog tijd. Zoo even vernam ik, dat zij al overleden is. Na den eten moest ik zijn bij een jong vrouwtjen, twee jaar gehuwd, en voor 8 dagen bevallen - maar aan tering lijdende. Er is geen hoop op herstel. Zij schijnt waarlijk bekommerd. 't Is treurig de droefheid van haar man te zien. Ik maakte in dat huis ook kennis met een vrome vrouw, een geboren Hernhuttersche. Van daar kwam ik bij een man, die geen 24 uur meer leven zal, maar die bereid was. Hij verlangde te sterven - en met den Heer te zijn. Wij scheidden - tot wederzien! - Wat al toestanden en roepstemmen! Dat het hier druk is voor mij, behoef ik U niet te zeggen. Ik heet hier "den Dominé", kollega is - als niet zijnde. Van hem profiteer ik niets; 't is alsof ik alleen ben. Moge de Heer met mij zijn! Maar zoo vaak ben ik zelf ver-re van Hem, en is het dan binnen zoo doodsch - koud - en duizenden zien op mij, o die gedachte drukt mij vaak ter neêr.

Als ik mij wel herinner is Uw zoon dezer dagen jarig. Ik heb verzuimd dien datum te noteren. Moge hij weldra in welstand voor U staan, en God verhoore de gebeden die in uw huis en binnenkamer voor hem opgaan. Wij zijn allen wel. De Heer herstelle spoedig Mevr. **Mackay**. Met vele hartelijke groeten van ons, noem ik mij

Hoogwelgeb. Heer! Uw Dw. Dien. **A.W. Bronsveld**.

Charlois 17 december 1866

HoogWelGeb. Heer: Ds. **Romein** verblijdde me heden morgen door 't bericht, dat hij Oph. heeft verkozen bovenburgh. Ik behoef U niet te zeggen, dat ik er zeer blij om ben. De Heer stelle hem tot een rijken zegen. Ik hoop nu maar dat hij spoedig zal overkomen en de verstrooide schapen weêr verzamelen.

Ik ontving ook een uitvoerig schrijven van den Burgerm. op wien de aanstaande predikant een goede indruk had gemaakt. En de veeziekten te Varik! Een vreeselijk zwaard aan een zijden draad. God ontferme zich!

Ds. **Hogerzeil** blijft zeer ziek. De koorts wil niet wijken. Wij blijven wel. Moge deze U in welstand en Mevr. **Mackaij** herstellende geworden.

Met hoogachting en heilbede.

HoogWelgeb. Heer! Uw Dw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Charlois 21 december 1866

HoogWelgeb. Heer: Ik dank U zeer voor uwe laatste letteren. Den dag van morgen kan ik niet laten voorbij gaan zonder eenig blijk van belangstelling te geven in de verjaring van uw zoon. Moge God hem in alle opzichten bewa-ren, en waar hij in oprechtheid naar bevrediging zoekt voor de behoeften van zijn hart, daar blijft reden tot bidden, niet tot vreezen.

Vinet zegt ergens, dat als iemand een stukjen van de waarheid erkent, al is het ook nog zoo klein, hij op weg is naar de waarheid. Er is niets waar buiten Jezus Christus. Alle waarheid is een straal, die van Hem, als het middenpunt uitgaat. Het komt mij voor, dat uw zoon oprecht is en voor dezulken gaat vroeg of laat het licht op.

Ik moet nog eens zeggen, dat ik er zoo blij om ben dat Ds. **Romijn** naar O. gaat. Het geeft zoo'n rust. **Rozenbeek** heeft mij dezer dagen voor het eerst geschreven. Nog al uit de hoogte. Hij had gemeend, dat ik, "als de vertrokken persoon" hem eerst had dienen te schrijven. Zijn tekort is: Wees met oodmoedigheid bekleed". Ik kan U tot mijn blijdschap mededeelen, dat **Hogerzeil** iets beter is, en er geen gevaar bestaat voor zijn, mij dierbaar, leven.

De sterfte in deze gemeente blijft groot. Woensdag werden er vier begraven. Het spijt mij, dat ik niet van alle zieken hoor. 't Denkbeeld is me zoo vreemd, dat er in mijn gemeente stervenden zijn, van wie ik niets weet. Gelukkig ben ik zeer gezond, zoodat ik mijn werk volbrengen kan. Met de Kerstdagen be-hoef ik slechts tweemaal te preeken - ook hoop ik het Oude-jaar te sluiten. De oudejaars-avond is ditmaal voor mij zonderling weemoedig.

Moge God spoedig Mevr. **M.** herstellen. Is 't al bepaald wanneer Uw zoon hoopt terug te keeren?

Ik kwam dezer dagen veel bij een jong vrouwtje dat in de laatste periode der long tering was. Zij vleide zich met herstel zoo lang mogelijk. Voor eenige dagen ontzong haar de hoop. Vreeselijk was toen haar angst voor den dood. Maandag-nacht verliet ik haar eerst te half één ure. Ach Dominé zeg het toch: is er voor mij genade mogelijk. Zeg het nog eens op "Heer waar dan heen?"

Ik verzekerde haar, dat zij, als zij waarlijk berouw had, door God zou worden aangenomen in Christus. Toen zij dat eindelijk begon te gelooven, en bad: Heer neem mij aan - kwelde haar de gedachte dat zij niets gevoelde, geen overwinning, geen vrede, en dacht zij toch nog verloren te zullen gaan. Zoo heeft zij urenlang gezucht - totdat Dingsdag-avond plotseling te midden van hevige benauwdheid het haar was - alsof haar bed geheel verlicht was en zij den Heer Jezus zag. Ik werd dadelijk geroepen -. Zij vertelde het mij, en verklaarde nu volkomen vrede te hebben. Sinds heeft zij rust. Sp..... verliet ik haar zieltogende, maar nog verzekerde zij, dat zij geen vrees meer had. De Heer zou haar aannemen.

Te Ophemert geen kerstboom - hier ook geen. De Heer geve een gezegend Kerst-feest! Met vele groeten van ons ook aan Mevrouw noem ik mij, met hoogachting en heilbede.

HoogWelgeb. Heer! Uw Dw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Charlois 31 december 1866

HoogWelGeb. Heer: Niet zonder weemoed zet ik boven dezen brief 31 dec. Ik gedenk, hoe en waar ik op dienzelfden datum een paar jaar achtereen aan u schreef, en duidelijker dan ooit wordt mij de waarheid van 't woord = wij hebben hier geen blijvende stad. Doch, waar ik mij ook bevinde, er zal geen oudejaars-avond voor mij aanbreken, waarop ik U vergeten zal. Dan is 't de reunie van mijn herinneringen, van genoten vreugd en doorgestaan verdriet, en zoo oud wordt ik niet, dat mij de heuchenis ontgaan zal van al de liefde en hartelijkheid, die ik niet verdiend maar toch van U ondervonden heb. Moge God in 't nieuwe jaar U rijkelijk zegenen en steeds rijker maken in zijn ge-meenschap. Hij spare en herstelle uwe lijdende echtgenooten en brenge Jkr. **Mackay** weêr veilig thuis. Mijn hartelijkste beden zijn voor U, tot wien ik zeggen kan: ik danke God zoo dikwijls ik uwer gedenk.

Gister middag heb ik voor een meer dan volle kerk gepreekt over: "Onze va-der, die in de hemelen zijt" (zondag 46) en vanavond heb ik gepreekt over: Tot hiertoe heeft de Heer geholpen. Ik had dienzelfden tekst ook te Oph. be-handeld, maar er viel hier wat anders er van te zeggen. Mijn gedachten wa-ren en zijn verdeeld tusschen Ophemert en hier. Wat zal 't heuglijk wezen in den hemel, waar geen scheiding is!

Ik wacht dezer dagen Ds. **Romein** bij me, en verlang zeer hem te zien en te spreken. Ds. **Hogerzeil** is langzaam-aan herstellende.

U zult het mij, hoop ik, ten goede houden wanneer ik hier eindig. Ik ben een weinig vermoeid en heb nog veel brieven te schrijven.

Ontfang met Mevr. **M.** nogmaals mijn beste wenschen, terwijl ik mij met hoog-achting en chr. heilbede noem

HoogWelGeb. Heer! Uw Dw. Dien. **A.W. Bronsveld.**

Index op voornaam

A.	Beest, v.	32
A.	Beest, van	22
A.	Vermijne	49
A.W.	Bronsveld	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11, 12,15,16,17,18,19,20,2 1,23,24,28,29,30,31,32 ,33,34,35,36,37,38,39, 40,41,42,43,44,45,46,4 7,48,49,50,51,52,53,54
Aart	Vermijne	15
Adam		49
Aeneas	Baron Mackay	1
Betje		9,12
Betje	Zoer	25,27,31
C.	Verbeek	22
C(apadore)		25,27
Capadore	Scheiders	25
Cat		45
Cateautje		17
D.	Formijne	32
Dirk		5,10
Dirk	Formijnen	22
Dit	Verkerk	32
Ditje		14
Ferdinand		8,14,15,17
G.	Mil, van	22
G.	Salm, v.	31
Gerrit	Mil, van	27
Gert		51
Geurtje		40
Gob.	Aalst, van	32
Gobel	Aalst, van	27
Hanna	Gelder, van	15
Heiltje		45,46
Heiltjen		5,42
Jan	Doesburg	25
Jan	Peterse	17
Jens		8,31,42
Kees	Verbeek	8
Klaas	Sas, van	5
Koosje		6
Louis		5,36,40,41,48,50
M.	Cock	32
Manasse		22
Mie		46
Paulus		25
Piet	Vree, de	25
R.	Huet	40
Rem.	Mil, van	10
S.	Valkis	40
S.	Veegers	40
St.	Gelder, van	22
Stijnis	Zijderveld, van	25
Teun		46
Willem	Bie, de	34

Index op voornaam

Willem	Formijne	27
Wouter	Bie, de	14

Index op achternaam

	Aalst, van	40
Gob.	Aalst, van	32
Gobel	Aalst, van	27
	Andel, van	2
Aeneas	Baron Mackay	1
	Been, v.	31
A.	Beest, v.	32
A.	Beest, van	22
	Beruther	8,9
	Bie, de	15,37
Willem	Bie, de	34
Wouter	Bie, de	14
	Blijdensteijn	32
	Brel, van	9
A.W.	Bronsveld	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11, 12,15,16,17,18,19,20,2 1,23,24,28,29,30,31,32 ,33,34,35,36,37,38,39, 40,41,42,43,44,45,46,4 7,48,49,50,51,52,53,54
	Brummelkamp	8,49
	Budding	39
	C(larisse)	16
	Campagne	35
	Clarisse	8,12,37,51
M.	Cock	32
	Cramer	27,33
	D(oedes)	35,50
	Dam, van	46
	Diggelen, v.	31
	Diggelen, van	16,27,45
	Doedes	7,8,9,14,18,27,33,36,3 7
Jan	Doesburg	25
	Esser	40
	Formijne	5,8,14,16
D.	Formijne	32
Willem	Formijne	27
Dirk	Formijnen	22
	G	20,40
	Gelder, v.	23
Hanna	Gelder, van	15
St.	Gelder, van	22
	Gelderen, v.	31
	Godefroi	22
	Groen	27
	Gronemeijer	43
	Grothe	24
	Gunning	40
	Hattum, van	27,32
	Heun, van	5
	Hogerzeil	44,45,51,52,53,54,
	Hogerzeil, van	27
	Hoog, de	8
R.	Huet	40

Index op achternaam

	Huttink	48
	J	44
	Jas	44
	Jong, de	40
	Kuijlenburg	10,12
	Kuijlenburg, van	12,15
	Kuilenburg, v.	5
	Kuilenburg, van	8
	L(idth), v.	27
	Lamers	5,42,43
	Lent, v.	27,31,41,48
	Lent, van	24,39
	Lidth, van	25
	Linde, van der	48
	Linerik	12
	Looijen	48,50
	Lorenz	8
	M(ackay)	6,7,9,10,11,13,20,28,29,31,32,35,36,38,39,41,42,43,44,47,48,49,50,53,54
	Mackaij	1,2,3,7,52
	Mackay	8,12,16,17,18,21,22,24,32,40,43,45,46,48,51,54
	Marle, van	14
	Merens	20,22
	Mil, v.	5,31
	Mil, van	12,14,15
G.	Mil, van	22
Gerrit	Mil, van	27
Rem.	Mil, van	10
	Muurling	8
	Oosterzee	27
	Pateijn, van	24
Jan	Peterse	17
	R(oozenbeek)	7,8,22,23,24,27,31,32,35,49,51
	Rennes	25,35
	Romein	49,50,52,54
	Romijn	53
	Rooij, van	15
	Rooz(enbeek)	27,32
	Roozenbeek	8,25,31,32,33,41,46,49,53
	Rozenbeek	8,11,22,24
G.	Salm, v.	31
	Sanders	45
Klaas	Sas, van	5
	Scheider	25
Capadore	Scheiders	25
	Seegers	40
	Spaan	22,31
	Stubli	50
	Taure	42

Index op achternaam

	V(liegenthart)	36,37,39,40,45,47
	Valkis	38
S.	Valkis	40
S.	Veegers	40
C.	Verbeek	22
Kees	Verbeek	8
	Verhaar	22
Dit	Verkerk	32
	Verkerken	32
	Vermijne	17,40,41,44,50
A.	Vermijne	49
Aart	Vermijne	15
	Vinet	53
	Vl(iegenthart)	38,41,44,45,46,48
	Vlieg(enthart)	36,37,38,39,40
	Vliegent Hart	32
	Vliegenthart	40
Piet	Vree, de	25
	Vrolik	22
	W, v.	49
	W(illemse)	23
	Waveren, v.	46
	Weeldt, van	22
	Westening	8
	Wildemans	8,14,15
	Willemse	15,16
	Willemsen	12,46
Stijnis	Zijderveld, van	25
Betje	Zoer	25,27,31